

NATIONALE OG INTERNATIONALE TENDENSER OG TILBUD IFT. AT BRYDE VOLDSCIRKLEN **KORTLÆGNING**

DECEMBER 2016
LIGESTILLINGSAFDELINGEN,
U/MINISTER FOR LIGESTILLING

INDHOLD

KAPITLER I KORTLÆGNINGEN

1 Indledning

I dette kapitel introducerer vi til kortlægningens opdrag og formål samt skitserer udviklingen overordnede på området.

2 Kortlægning af forskning og litteratur

Formålet med dette kapitel er at illustrere nationale (nordiske) og internationale tendenser og tilbud fra litteraturen på voldsområdet med særligt fokus på, hvordan volden kan forebygges og/eller forhindres. Vi fokuserer på to temaer: partnervold og kærestevold.

3 Nye typer af vold som fremhæves i litteraturen

I dette kapitel ser vi nærmere på de typer af vold, som litteraturen peger på som nyere tendenser eller typer af vold, der er relevante i nyere tid. Der er tale om hhv. seksuel vold, digital vold og stalking.

4 Opsummering af centrale pointer fra praksisafdækning

Her foretager vi en kort opsummering af de centrale pointer på tværs af vores interviews med nøgleaktører i Norden. Vi opridser pointerne ifht. tendenser og fokusområder.

5 Inspirerende praksis

I dette kapitel kobler vi litteraturen til praksis og ser på hvilke tilbud, vi kan lade os inspirere af i Danmark. Vi giver samtidigt nogle eksempler fra vores praksisafdækning i Norden.

6 anbefalinger til fremadrettede fokusområder

I dette kapitel udleder vi en række anbefalinger til fokusområder for voldsområdet fremadrettet med afsæt i litteraturstudiet og praksisafdækningen.

INDLEDNING

I dette kapitel introducerer vi til kortlægningens opdrag og formål samt skitserer kort udviklingen på området i senere tid.

INDLEDNING

I Danmark eksisterer i dag et omfattende social-, sundheds- og retssystem til at forebygge, behandle og bekæmpe vold i nære relationer. Derudover har regeringen iværksat nationale handlingsplaner, som supplerer systemet og spiller en central rolle i forhold til at dagsordensætte forståelsen af vold i nære relationer – både ind i faglige kredse og ud i den brede befolkning. Det betyder også, at planerne fortsat udvikler sig i forståelsen af vold som fænomen og dermed identificerer nye fokusområder og prioriteter i indsatsen.

Vold betragtes som et komplekst fænomen med vidtrækkende konsekvenser for både den voldsudsatte, voldsudøveren og evt. børn. Vold optræder i flere forskellige former, har forskellige mønstre og dynamikker og kræver også forskellige indsatser for at sikre et brud med volden og et liv uden vold.

Den politiske interesse for bekæmpelse har været høj gennem mange år, og der er iværksat en række tiltag for at styrke indsatsen på området for at sikre bedre indsatser for især den voldsudsatte – og igennem de senere år – også for den voldsudøvende part. Indsatserne er ofte flerfacetterede og omfatter en bred gruppe af aktører, som spænder fra sundheds- og socialfaglig kompetence, politimæssig viden samt frivillige aktørers indsatser.

Rambøll Management Consulting (herefter Rambøll) har foretaget en kortlægning på vegne af Ligestillingsafdelingen under minister for Ligestilling. Kortlægningen har haft fokus på at:

”identificere nye tendenser og tilbud i nordisk og international litteratur og praksis i forhold til at bryde voldscirklen, bl.a. ved at sætte ind overfor den voldsudøvende part”.

Kortlægningen består af hhv. en kortlægning af forskning og litteratur fra 2013 til 2016 samt en praksisafdækning gennem desk research og en række interviews af nøgleaktører og praktikere i de fire nordiske lande; Danmark, Sverige, Norge og Finland.

Resultaterne fra kortlægningen udgør et led i det vidensgrundlag, som kan være med til at danne afsæt for udviklingen af den nationale indsats mod vold i familien og i nære relationer. Der er til stadighed behov for mere viden og information om voldens forskellige former samt de indsatser, der kan være medvirkende til at bryde med volden.

INDLEDNING

Vold i nære relationer har i årtier været genstand for både dansk og international forskning, og området har haft politisk interesse gennem flere år. De seneste år har en række bevægelser indenfor voldsforskningen gjort sig gældende.

Forskningen har primært haft fokus på voldsudsatte kvinder og eventuelle børn, men begynder i højere og højere grad at vende blikket mod **voldsudøveren samt den voldsudsatte mand**. Der er eksempelvis opstået et ønske om at forstå voldsudøverens både kulturelle og sociale baggrund, for at få et indblik i bevæggrunde, fremfor at behandle voldsudøvelsen som et adfærdsproblem i sig selv (Askeland 2014).

Herudover lægger forskningen vægt på dynamikker i nære relationer i højere grad end det enkelte individs handlinger. Begrebet **gensidig vold** fremhæves især blandt praktikere, og en del af litteraturen refererer til den amerikanske psykolog Michael Johnson som inspirationskilde for de voldsforståelser, de tager udgangspunkt i. Begrebet er således integreret i dele af den internationale litteratur, mens det først nu lader til at vinde indpas i dansk og nordisk praksis.

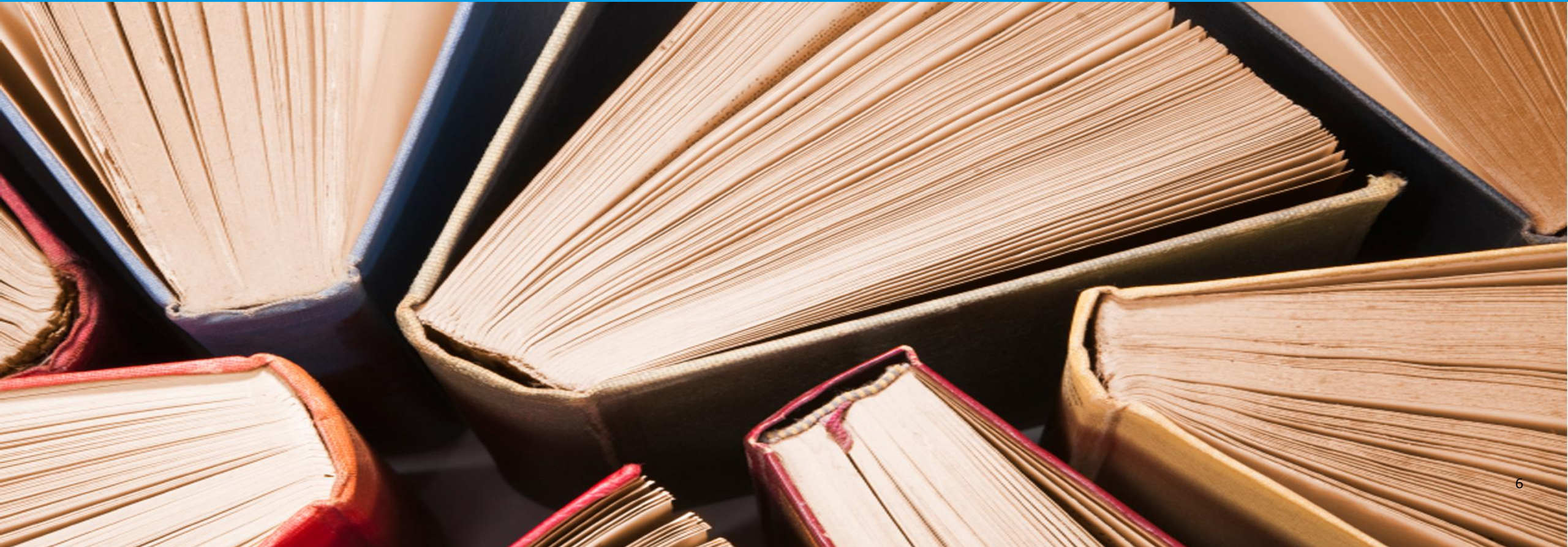
Især i de nordiske lande er opstået et fokus på vold blandt unge – **kærestevold** – som ifølge forskningen ofte praktiseres på andre måder end fx ved partnervold. I takt med teknologiens udvikling er der opstået flere og flere muligheder for at kontrollere hinanden, og dermed er **stalking** og **digital vold** også kommet i fokus i højere grad end tidligere indenfor både forskning og i praksis.

I den politiske kontekst i Danmark findes ikke nogen klar definition af begrebet 'vold i nære relationer' i den seneste nationale handlingsplan. I stedet henvises der til, at volden kan tage forskellige former og mønstre, og at volden også kan være gensidig. Vold i nære relationer defineres på vidt forskellige måder i litteraturen.

KORTLÆGNING AF FORSKNING OG LITTERATUR

Formålet med dette kapitel er at illustrere nationale og internationale tendenser og tilbud fra litteraturen på voldsområdet med særligt fokus på, hvordan volden kan forebygges og/eller forhindres.

FORMÅLET MED KAPITLET

Dette kapitel har et todelt fokus på henholdsvis tendenser og tilbud, som hver især afdækkes gennem både international og nordisk litteratur. Vi har valgt følgende tilgang til tilbud og tendenser, som uddybes på senere i rapporten:

- **Tendenser:** Afdækkes ved fokus på bredden i den nationale og internationale litteratur såvel som indholdet. Der er kun inkluderet studier, som bygger på empirisk materiale, hvorfor eksempelvis policy-dokumenter og regeringstiltag er ekskluderet.
- **Tilbud:** Afdækkes ved at have fokus på internationale studier af høj evidens og nordiske studier af moderat eller lav evidens. Der kan både være tale om tilbud, der er målrettet den voldsudsatte, såvel som tilbud målrettet voldsudøverne. Desuden har enkelte tilbud et forebyggende sigte og er således målrettet en bredere målgruppe.

Vi har i alt inkluderet 123 internationale og 34 nordiske studier, der fordeler sig inden for både tilbud og tendenser.

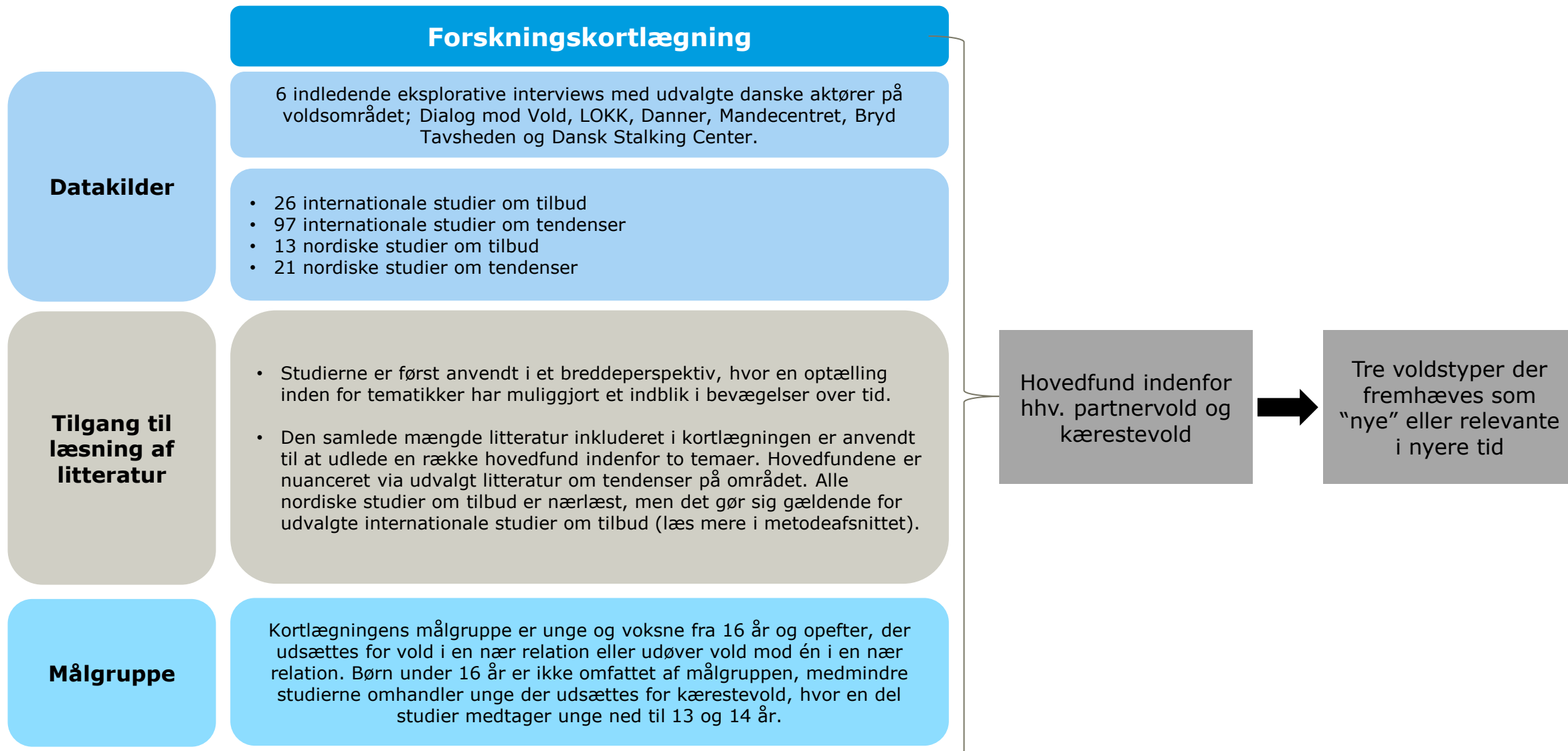
Studierne er blevet kodet efter udgivelsesår, målgruppefokus, voldsform, tendens eller tilbud samt evidensniveau. Læs mere senere i rapporten.

Kapitlet har til formål at præsentere de hovedfund, som gør sig gældende på tværs af litteraturen indenfor to temaer; partnervold og kærestevold. Temaerne uddybes senere. Hovedfundene knytter sig både til de tendenser, vi kan udlede med afsæt i litteraturen og til de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. at forebygge og behandle hhv. partnervold og kærestevold.

Kapitlets andet formål er at udlede de voldstyper, som vi gennem litteraturen kan se, at der er kommet en stigende opmærksomhed på og beskrive disse typer af vold mere indgående. Der er tale om hhv. seksuel vold, digital vold og stalking. Voldstyperne er identificeret med fokus på, om de italesættes som nye typer af vold i litteraturen og/eller, om der er sket ændringer i måden hvorpå volden udøves eller forstås, som gør voldstypen ny. Hvordan vi har udledt voldstyperne og beskrivelserne af disse fremgår senere i rapporten.

OVERBLIK OVER DATA SOM LIGGER TIL GRUND FOR KORTLÆGNINGEN

Nedenfor er datagrundlaget for forskningskortlægningen vist illustrativt. Dette uddybes på de efterfølgende sider.

DE INDLEDENDE INTERVIEWS

Indledende eksplorative interviews med nøgleaktører

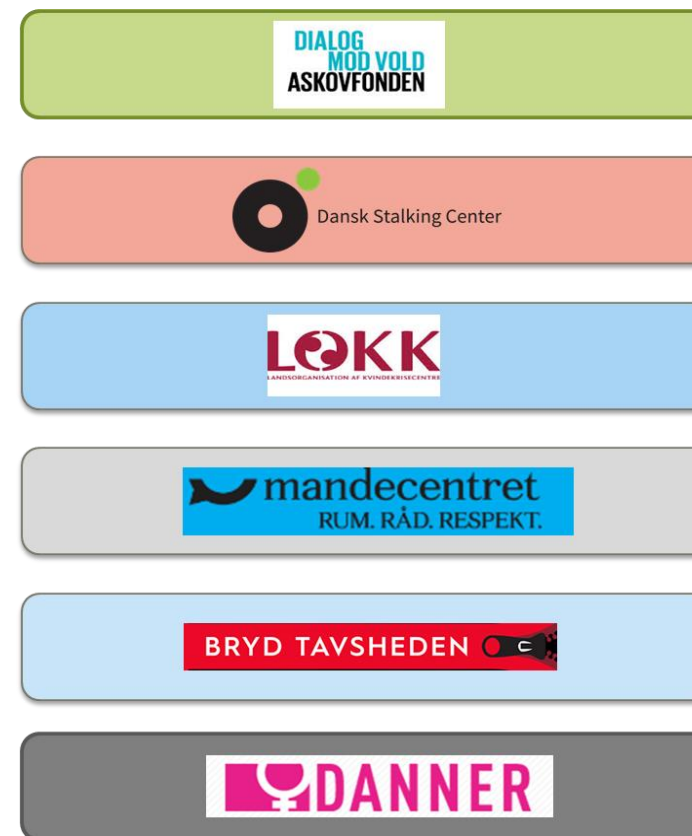
Rambøll har indledningsvist foretaget seks interviews med udvalgte nøgleaktører på området. Interviewene har haft til **formål** at:

- Kvalificere det vidensafsæt, som vi havde forud for kortlægningen.
- Validere vores valg af cases til praksiskortlægningen.

Interviewene havde **fokus** på følgende:

- Den brede forståelsesmæssige ramme for vold i familien og i nære relationer.
- Nye former og forståelser af vold samt nye tilbud til både den voldudsatte og voldsudøveren, mænd og kvinder.
- Indkredsning af vigtige temaer til interviews i praksisafdækningen.

Figuren til højre viser de seks nøgleaktører, som Rambøll har foretaget indledende interview med.

DEN METODISKE TILGANG TIL BEHANDLING AF LITTERATUREN

DEN METODISKE TILGANG TIL BEHANDLING AF LITTERATUREN

Søgningen af nordisk litteratur er foretaget af Rambølls bibliotekar, mens vi til den internationale litteratursøgning har indgået samarbejde med bibliometriker Alan Gomersall, der er tilknyttet King's College i London. Vi har screenet den samlede mængde litteratur fra international og nordisk kontekst ud fra titel og abstract mhp. at inkludere og ekskludere studier samt udarbejde et systematisk overblik over litteraturen. Følgende inklusionskriterier er anvendt i screeningen af litteraturen:

	Nordisk søgning	International søgning
Geografisk afgrænsning	Danmark, Norge, Sverige, Finland, Island, Tyskland,	United Kingdom, North America, Europe, New Zealand, Australia,
Målgruppe	Kvinder og mænd i alderen 18-64 år, der enten har været udsat for partnervold eller udøvet partnervold.	Men and women in the age of 18-64, who have either been exposed to or have committed domestic violence towards a partner.
Tidsperiode	Fra 2013 til august 2016	From 2013 to august 2016
Sprog	Dansk, norsk, svensk, engelsk	English Search will be carried out based on English titles/abstracts
Metode	Kvantitative undersøgelser Kvalitative undersøgelser	Qualitative data Quantitative data Mixed methods

På baggrund af screeningen er følgende litteratur inkluderet:

- I alt har vi inkluderet 123 internationale studier, og 34 nordiske studier.
- Ud af de i alt 157 studier, omhandler 39 studier konkrete tilbud til voldsudsatte eller voldsudøvende. Heraf er 26 internationale og 13 nordiske.
- De resterende 118 studier omhandler tendenser ift. de forskellige målgrupper eller typer af vold. Heraf er 97 internationale og 21 nordiske.
- Alle 26 internationale studier omhandlende konkrete tilbud er blevet gennemlæst og kodet inden for en række tematikker, mens vi har læst titel og abstract i hvert af de 97 internationale studier.
- For de nordiske studier gælder, at alle studier indenfor begge kategorier; tilbud og tendenser, er gennemlæst. Dvs. at i alt 13 studier om tilbud og 21 studier om tendenser er gennemlæst.

Vores tilgang til læsningen af litteraturen beror på et valg om at anvende bredden i litteraturen om tendenser ved at foretage en optælling af antal studier, som kan kategoriseres indenfor hhv. partnervold og kærestevold. Dette uddybes på næste side, ligesom at der senere i rapporten fremgår en illustration af antallet af inkluderede og ekskluderede studier og undersøgelser.

DEN METODISKE TILGANG TIL BEHANDLING AF LITTERATUREN

Vi har inddelt litteraturen i **to temaer**, hhv. partnervold og kærestevold.

Den samlede mængde litteratur indenfor hvert tema er indgået som et afsæt for både at illustrere en stigning i mængden af litteratur over tid – og at udlede de centrale hovedfund vedr. partnervold og kærestevold. For at nuancere vores hovedfund har vi udvalgt de internationale studier, som befinder sig på det højeste evidensniveau, og som derfor kan siges at bidrage med et solidt vidensinput indsamlet systematisk og med en større population. Følgende parametre er anvendt til udvælgelse:

- Er studiet et systematiske review af en mængde studier
- Er studiet et randomiseret, kontrollerede forsøg (RCT)
- Er der tale om en større population (som hovedregel <75)
- Er studiet relevant for at nuancere hovedfundet

Der vil derfor udelukkende blive kildehenvist til international litteratur af højeste evidens. Hvis ikke der findes systematiske reviews eller randomiserede, kontrollerede forsøg (RCT) om temaet, har vi anvendt større statistiske undersøgelser til at nuancere fundene, og der vil i de tilfælde blive henvist til disse undersøgelser.

Det har ikke været muligt med den nordiske litteratur at udvælge studier på et ligeså højt evidensniveau. Derfor vil der blive kildehenvist til nordisk litteratur, som nuancerer hovedfundene, men hvor studierne ikke nødvendigvis befinder sig på et højt evidensniveau (nærmere moderat eller lavt)

Studier der beror på randomiserede, kontrollerede forsøg (RCT) gør sig særligt gældende for den litteratur, som har fokus på konkrete tilbud eller interventioner/indsatser, mens de systematiske reviews (eller større statistiske undersøgelser) oftest bidrager til at nuancere hovedfundene vedr. tendenser indenfor hhv. partnervold og kærestevold.

Med afsæt i den indsamlede litteratur om hhv. partner- og kærestevold har vi set nærmere på de konkrete **typer af vold**, som er "nye" eller relevante i nyere tid. For at indkapsle disse voldstyper har vi set nærmere på følgende:

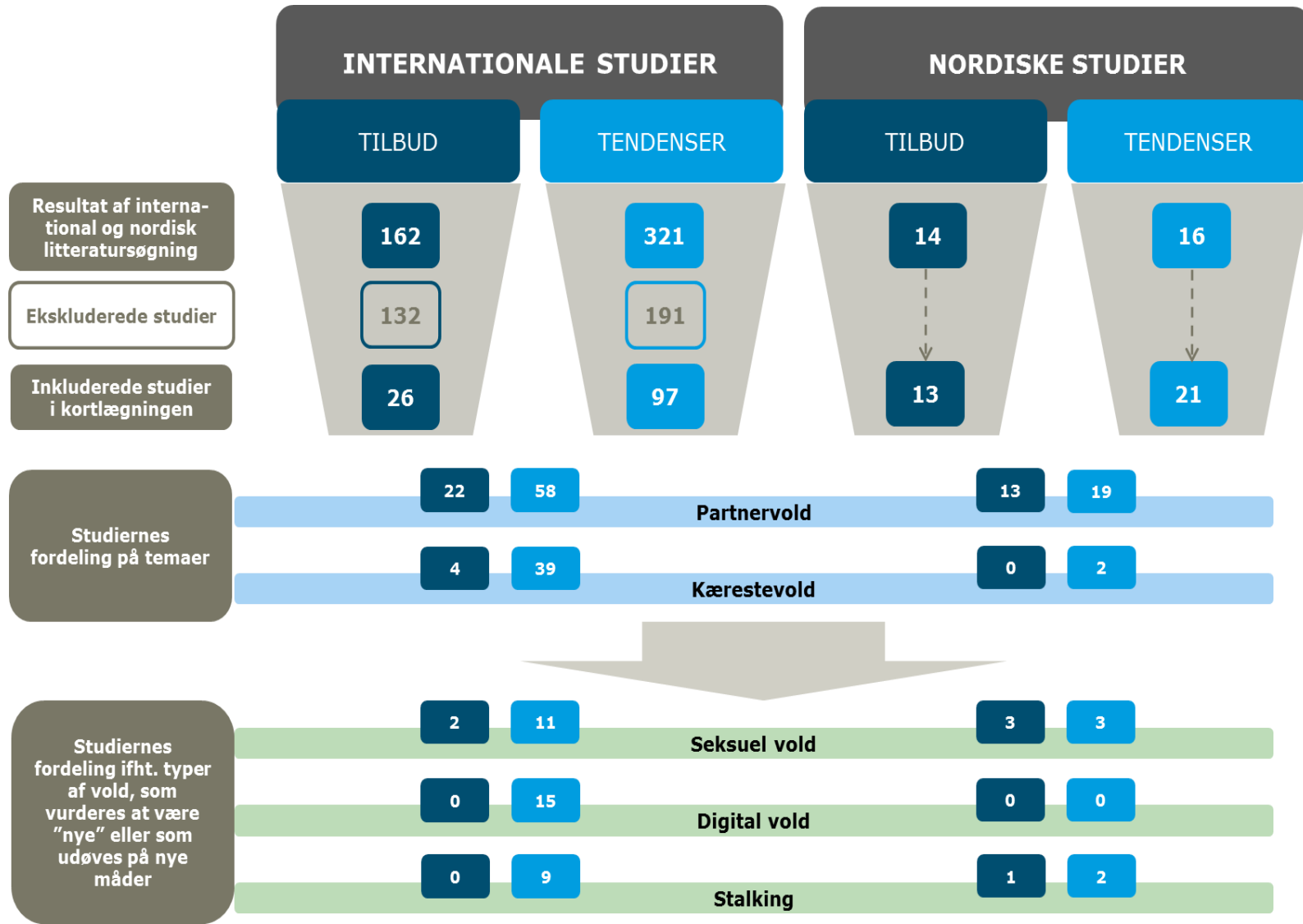
- Antallet af studier fra 2013-2016, der omhandler samme voldstype.
- Indholdet i studierne, der fx beskriver voldstypen 'ny' eller relevant i nyere tid.
- Derudover har vi gjort brug af de vidensinput, vi fik fra vores interviews med danske nøgleaktører, som fremhævede særlige voldstyper som 'nye' eller relevante i nyere tid.

En samlet vurdering med afsæt i ovenstående parametre peger på, at de typer af vold, som både indenfor voksen- og ungegruppen er nyere fænomener, eller voldstyper som kan udøves på nye måder, er seksuel vold, digital vold og stalking. Disse uddybes senere i rapporten.

Der er få overlap mellem litteraturen indenfor partnervold og kærestevold, mens der i større grad er overlap mellem de to temaer og de tre voldstyper, ligesom at der også er overlap i litteraturen mellem de tre typer af vold.

På næste side ses et illustrativt overblik over antallet af inkluderede og ekskluderede studier, samt kodningen af studierne ifht. de to temaer; partnervold og kærestevold – og ifht. de typer af vold, der fremhæves som nye eller relevante i nyere tid.

LITTERATUREN OM TEMAER OG VOLDSTYPER

PARTNERVOLD OG KÆRESTEVOLD SOM TEMAER

Med henblik på at systematisere den indsamlede viden har vi fordelt studierne i to temaer med fokus på hhv.:

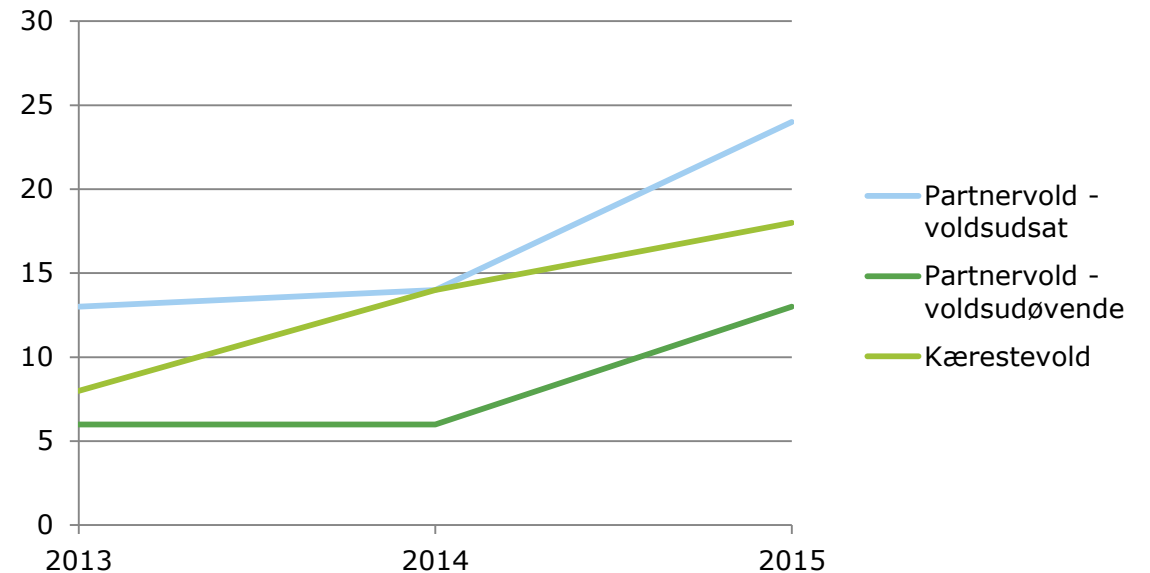
- 1. Partnervold**, som omhandler vold der finder sted i parforhold, oftest mellem en kvinde og en mand, og hvor målgruppen er voksne over 25 år.
- 2. Kærestevold**, hvor det primære fokus er på målgruppen af unge mellem 13-14 år og 24 år, der er i kæresteforhold, eller som indgår i kærestelignende forhold gennem dating.

Vi har bevidst opdelt kategorien partnervold i henholdsvis 'fokus på udsat' og 'fokus på udøver', hhv. mænd og kvinder, da litteraturmængden er omfangsrig, og opdelingen kan give et bedre indblik i de forskellige tendenser og tilbud indenfor hhv. den voldsudøvende mand/kvinde og den voldsudsatte mand/kvinde. Det er ikke muligt med litteraturen at lave samme opdeling indenfor kærestevold.

Litteraturen indenfor både partnervold og kærestevold beskæftiger sig med flere forskellige voldsformer; fysisk, psykisk, seksuel vold og økonomisk/materiel.

Selvom litteraturen er publiceret indenfor perioden 2013 til 2016, kan studierne referere til forskning, der ligger før 2013, da publiceringen af artiklen kan være sket senere, end selve studiet finder sted. Der kan også være studier, som refererer til resultater fra et originalstudie udgivet før 2013. I så fald kildehenvises til det studie, som er udgivet efter 2013.

Figuren til højre viser bevægelserne i forskningen indenfor partnervold og kærestevold. Her ses det, at mængden af litteratur om kærestevold har været stødt stigende fra 2013 til 2015, men der ses en mere markant stigning fra 2014 til 2015 i litteraturen om partnervold. Litteraturen fra 2016 er ikke medtaget i figuren, da vores søgning er afsluttet i august 2016, og mængden derfor ikke giver et retvisende billede.

I de følgende to afsnit om hhv. partnervold og kærestevold ser vi nærmere på de tendenser og tilbud, som litteraturen fremhæver som centrale.

I præsentationen af litteraturen indenfor hhv. kærestevold og partnervold har vi fremhævet de centrale hovedfund, som gør sig gældende på tværs af den samlede litteratur indenfor hver af temaerne og med fokus på, om der er tale om en tendens eller et tilbud til målgruppen.

Hovedfundene er udledt på baggrund af den samlede mængde litteratur, men uddybes gennem udvalgte studier med høj evidens, i det omfang det har været muligt. Se mere om udvælgelsen af studier i metodeafsnittet. Efter præsentationen af hovedfundene, præsenteres de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. forebygge og behandle vold. Også her henvises til internationale studier, hvor der er tale om indsatser, som vurderes at have et højt evidensniveau i det omfang, det er muligt og til nordiske studier af lavere evidens.

HOVEDFUND I LITTERATUREN OM PARTNERVOLD

1. PARTNERVOLD

Hovedparten af den inkluderede litteratur har fokus på vold i parforhold. I alt 80 internationale studier og 32 nordiske studier beskæftiger sig med **partnervold som hovedtematik**. Studierne, der omhandler partnervold, er yderst varierede og omfattende, og de omhandler typisk enten tilbud og tendenser relateret til den voldsudsatte eller til voldsudøveren.

77 af de inkluderede studier har den **voldsudsatte** som omdrejningspunkt, hvoraf 43 studier har særskilt fokus på kvinden som voldsudsat, mens 6 studier har fokus på manden som voldsudsat. Der er således overvejende fokus på kvinden som voldsudsat. En stor del af studierne om den voldsudsatte har typisk også et indirekte fokus på voldsudøveren, men de er stadig inkluderet under denne kategori, da hovedfokus er på den voldsudsatte og tilbud rettet mod denne.

På tværs af den inkluderede litteratur er der 28 studier, der handler om **voldsudøveren**. Heraf har 6 studier særskilt fokus på kvinden som voldsudøver, mens 10 studier har fokus på manden som voldsudøver. Der er således en tendens til at betragte voldsudøveren som en mand.

Definition af partnervold

Partnervold kan defineres som forskellige former for vold, men hovedparten af studierne tager udgangspunkt i WHO's definition: *"Enhver adfærd i et intimt forhold, der forårsager fysisk, psykisk eller seksuel skade på de involverede parter i forholdet."* Herunder hører således både fysisk, psykisk, seksuel, materiel/økonomisk og latent vold mv. Definitionen af partnervold er kønsneutral og omfatter således både mænd og kvinders eventuelle vold mod en nuværende eller tidligere partner, samlever eller ægtefælle af samme eller modsatte køn. Da vi også har fokus på kærestevold, defineres partnervold som vold mellem to parter over 25 år, mens kærestevold er mellem to parter under 25 år.

Fysisk vold defineres typisk som slag, spark, skub og deslige, mens psykisk vold bl.a. omfatter trusler, ydmygelser, kontrol, nedgørelse o.l. Seksuel vold er alle uønskede/tvungne handlinger rettet mod en persons seksualitet, og materiel (økonomisk) vold inkluderer ødelæggelse af ejendele, fratagelse af økonomisk råderet mm. Enkelte forskere (jf. den norske psykolog Per Isdal) opererer med voldstypen 'latent vold', som er karakteriseret ved den latente angst for, hvornår man igen udsættes for vold (Plauborg & Helweg-Larsen 2012).

1. PARTNERVOLD

På de følgende sider fremhæves de centrale fund indenfor temaet om partnervold – og de tilbud, der fremhæves som virkningsfulde overfor voldsudsatte og voldsudøvende i parforhold. Fundene er udledt på baggrund af den samlede mængde litteratur.

Af hensyn til litteraturens kompleksitet har vi valgt at foretage en inddeling af litteraturen i studier om den voldsudsatte (kvinde/mand) og studier om voldsudøveren (kvinde/mand), som vil blive belyst på de næste sider.

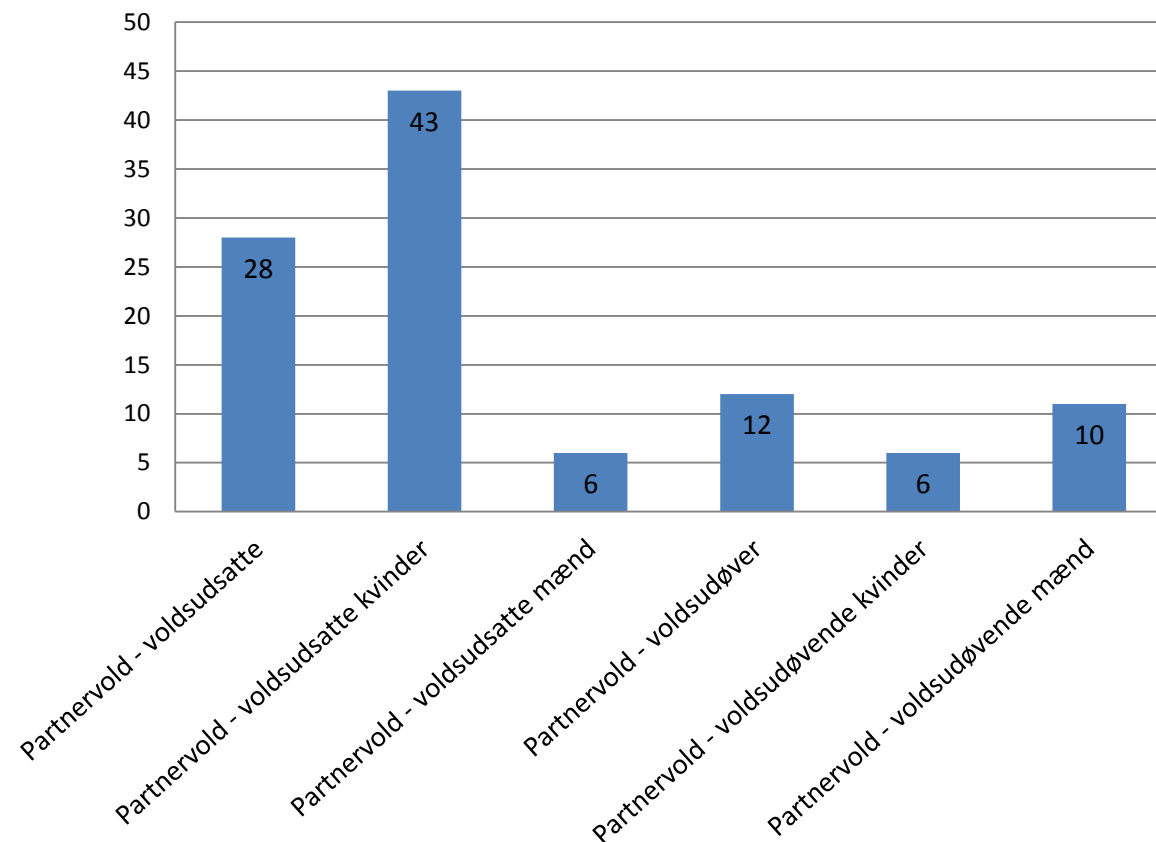
Der er i alt tale om følgende hovedfund indenfor hver kategori:

- **6 hovedfund**, udledt på tværs af litteraturen om den voldsudsatte kvinde
- **3 hovedfund**, udledt på tværs af litteraturen om den voldsudsatte mand.
- **2 hovedfund**, udledt på tværs af litteraturen om den voldsudøvende kvinde.
- **4 hovedfund**, udledt på tværs af litteraturen om den voldsudøvende mand.

De udledte hovedfund uddybes på baggrund af international litteratur, som vurderes at befinde sig på et højt evidensniveau, idet der her er tale om mere solide studier, som kan underbygge hovedfundene. Idet de nordiske studier ikke vurderes efter samme internationale standarder om evidens, er en række nordiske studier, af lavere evidens, også inddraget til at nuancere hovedfundene.

Efter præsentationen af hovedfundene indenfor hver kategori præsenteres de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. forebygge og behandle henholdsvis udsat og udøver. Også her henvises til studier, hvor der er tale om indsatser, som vurderes at have et højt evidensniveau (se mere i metodeafsnittet).

Litteratur om partnervold 2013-2016

Som figuren ovenfor viser, omhandler hovedvægten af litteraturen om partnervold den voldsudsatte kvinde og den voldsudøvende mand. Den del af litteraturen, der omhandler voldsudsatte og voldsudøvende generelt er karakteriseret ved ikke at have fokus på et specifikt køn. Studierne er anvendt i selve rammesætningen af afsnittene, ligesom at de supplerer med viden om udsat/udøver og mand/kvinde i det omfang, indholdet tillader.

1. PARTNERVOLD - DEN VOLDSUDSATTE KVINDE

Ud af de 43 *studier med særskilt fokus på kvinden som voldsudsat* er 34 af dem internationale, mens 9 af studierne er nordiske. 30 af studierne omhandler tendenser og 13 studier handler om tilbud målrettet kvinder udsat for vold. Nedenfor er de centrale hovedfund på tværs af litteraturen illustreret i nogle hovedoverskrifter (i pilene). Disse uddybes i boksene til højre. Efter præsentationen af hovedfundene, præsenteres de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. forebygge og behandle kærestevold. Også her henvises til studier, hvor der er tale om indsatser, som vurderes at have et højt evidensniveau (se mere i metodeafsnittet).

Det skønnes, at ca. 33.000 kvinder i Danmark årligt er udsat for fysisk partnervold, mens antallet af mænd udsat for fysisk partnervold skønnes at være cirka 13.000 (Rasmussen 2014; Stenager & Stevnsen 2013). Et svensk studie viser, at hver fjerde svenske kvinde har oplevet at være udsat for krænkelse, frihedsindskrænkning, mishandel o.l., og studiet fremhæver, at kvinder ofte udsættes for mere seriøs vold og har behov for en større grad af hjælp end mændene har (BRÅ 2014).

Fokus på kvindens eventuelle børn

De internationale studier, der omhandler kvinden som voldsudsat, har typisk også et fokus enten direkte eller indirekte på kvindens eventuelle børn. I de tilfælde, hvor studierne direkte omtaler kvindens børn, handler det i høj grad om at belyse, hvilke negative konsekvenser det kan have for barnet at vokse op i et hjem præget af vold. Et hollandsk review peger bl.a. på, at børn, der vokser op i et hjem med vold oplever flere følelses- og adfærdsmæssige problemer senere, samt har dårligere følelsesmæssig og psykisk trivsel end et gennemsnitligt barn. Derudover peger studiet på, at kvinder, der har været udsat for vold som barn, også har større risiko for at blive udsat for vold i sit voksne liv. En pointe, som studiet også fremhæver, er, at kvinder, der udsættes for vold har større risiko for selv at udsætte sit barn for vold, hvormed voldscirklen fortsættes (Prosman et al. 2015).

Nærværende kortlægning har ikke haft et særskilt fokus på tendenser og tilbud indenfor litteraturen om børn, der vokser op i familier med vold, hvorfor den del af litteraturen ikke er medtaget.

Fokus på juridiske forhold herunder forældremyndighed

En del af de internationale studier omhandler desuden juridiske forhold ved partnervold, bl.a. med et fokus på kvindens evt. voldsanmeldelse af manden, forhold omkring forældremyndighed og ret til at se børnene, samt det overordnede myndighedsansvar ifht. at forebygge vold mod kvinder. Et af de amerikanske studier beskriver bl.a., at personer, der har været udsat for fysisk vold og tidligere haft kontakt med politiet, i højere grad får dokumenteret voldsudsættelsen end personer udsat for andre typer af vold og kontakt til politiet (Cerulli et al. 2015).

1. PARTNERVOLD - DEN VOLDSUDSATTE KVINDE

Fokus på kvindens udvikling og hjælpsøgende adfærd

På tværs af både de nordiske og internationale studier er fokus på kvindens udvikling og den rolle, som bl.a. krisecentrene kan have i at understøtte en positiv ændring hos kvinden. Også her ses et særskilt fokus på kvindens børn, samt på at støtte kvinden i at bryde med voldscirklen og tilbyde en koordineret rådgivning også efter endt ophold.

Et amerikansk review har fokus på de sikkerhedsstrategier, som kvinder, der har været udsat for vold, anvender, og det viser bl.a., at den bedste hjælp til at bryde med volden er at benytte sig af formelle hjælpemuligheder såvel som kvindens private netværk. Omvendt understøtter en direkte fysisk og psykisk modstand overfor voldsudøveren ikke et brud med volden, men kan i stedet medvirke til at kvinden bliver yderligere voldsudsat (Parker og Gielen 2014).

Helhedsorienteret tilgang til kvindens behandling

Både den internationale og nordiske litteratur om tendenser peger på et øget fokus på kvindens situation i sin helhed og de ressourcer, som kan trækkes på i forbindelse med støtte til at bryde voldscirklen. Der er således tale om et helheds- og ressourceorienteret tilgang, hvor både kvindens sociale netværk, beskæftigelses- eller uddannelsessituation, evner samt motivation er i fokus. Især de internationale studier lægger vægt på at tage kvindens eventuelle netværk i brug ift. at støtte op om at forebygge volden (Parker og Gielen 2014).

Sammenhæng mellem vold og psykiske lidelser

Flere (især amerikanske) studier har fokus på vold i kombination med øvrige sociale problematikker hos kvinden, der samlet set er risikofaktorer for, at kvinden ikke bryder med voldscirklen. Et amerikansk review viser, at der er en signifikant sammenhæng mellem at blive udsat for vold i nære relationer, og hvornår og i hvor lang tid en kvinde oplever psykiske lidelser, samt hvor hyppigt de vender tilbage. Reviewet understreger derfor, at det er vigtigt at foretage en nøjagtig vurdering af voldstypen og graden af volden hos den voldsudsatte kvinde, for at sikre en korrekt støtte ift. kvindens psykiske trivsel, så det kan undgås, at kvinden oplever længerevarende vanskeligheder samt tilbagefald på et senere tidspunkt i livet (Arkins et al. 2016).

Også et amerikansk RCT-studie understreger, at en af konsekvenserne ved voldsudsættelse bl.a. er, at kvinden udvikler psykiske lidelser såsom depression og angst (Graham-Bermann og Miller-Graff 2015).

1. PARTNERVOLD - DEN VOLDSUDSATTE KVINDE

Fokus på minoritetsforhold

Enkelte studier har fokus på forhold omkring den voldsudsatte kvindes seksualitet, religion og/eller kulturelle baggrund, og flere af studierne fremhæver et behov for at arbejde med disse forhold som del af fokus på kvindens hele situation.

Et større norsk litteraturstudie, der omhandler vold i nære relationer blandt homo-, trans- og biseksuelle, viser, at psykisk vold er den mest udbredte voldsform, men at det er vanskeligt at sige, hvor mange udsættes for de forskellige typer af vold indenfor denne målgruppe. Studiet afdækker også, hvilke muligheder for hjælp og støtte målgruppen har, og viser bl.a. at der er en række barrierer, der gør sig gældende. Bl.a. oplever målgruppen, at fagpersoners holdninger til og fordomme om dem grundet deres seksualitet kan hindre en målrettet god støtte og rådgivning. Derudover oplever målgruppen samme barrierer som ved vold i heteroseksuelle parforhold, fx opfattelser af at kvinder ikke er voldelige, eller at vold i nære relationer er mindre skadelige for mænd (Fjær et al. 2013).

Både et dansk og et svensk studie beskriver desuden, at voldsudsatte kvinder, der har været udsat for æresrelateret vold, har behov for ekstra støtte efter et eventuelt ophold på krisecenter. Æresrelateret vold defineres som en type vold, hvor familiefællesskabets interesser vægtes højere end de individuelle behov. Æresrelateret vold kan udøves på forskellige måder, men udspringer som oftest af social kontrol over for familiens kvinder. Betegnelsen 'æresrelateret' angiver, at 'ære' indgår som et vigtigt element eller tilskrives betydning i den opståede konflikt. Begge studier fremhæver, at de voldsudsatte kvinder kan have oplevet volden som social kontrol, hvorfor hun typisk har brudt med hele sit sociale netværk og har behov for støtte til at opbygge et nyt netværk såvel som ift. at finde bolig, beskæftigelse og etablere en god hverdag (Socialstyrelsen SE 2014; Rambøll 2013).

1. PARTNERVOLD - TILBUD MÅLRETTET DEN VOLDSUDSATTE KVINDE

Efter præsentationen af hovedfundene, præsenteres de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. den voldsudsatte kvinde. Der henvises til internationale studier, hvor der er tale om indsatser, som vurderes at have et højt evidensniveau (se mere i metodeafsnittet), mens der henvises til nordiske studier på et lavere evidensniveau, da det ikke er muligt at lave samme udvælgelse af studier indenfor den nordiske litteratur.

Fokus på empowerment og viden om støttemuligheder

Ifølge ét af de internationale reviews, er der evidens for, at to forskellige hjemmebesøgs-indsatser kan forebygge vold mod kvinder. Herunder fremhæves indsatsen *The Mothers' Advocates In the Community (MOSAIC)* i Australien, som består af ugentlige hjemmebesøg i et år fra en 'mentor-mor' (ikke en professionel), der giver råd til sikkerhedsstrategier, viden om støtte og forældrerådgivning. Indsatsen *Voorzorg* i Holland fremhæves også, og den består af hjemmebesøg fra en sygeplejerske før og efter fødslen med fokus på parforhold og forældrekompetencer (Prosman et al. 2015).

Et amerikansk RCT-studie viser, at den gruppeterapeutiske indsats *The Moms' Empowerment Program (MEP)* både kan reducere eksisterende traume-stresssymptomer og PTSD hos kvinder, der har været udsat for vold, og det kan reducere og forebygge yderligere voldsudsættelse af kvinderne. Det primære fokus i indsatsen er bl.a. at understøtte kvindernes forældrekompetencer og yde social støtte gennem 10 sessioner i et gruppeforløb (Graham-Bermann & Miller-Graff 2015).

Screening af voldstypen og dens indvirkning på psykisk trivsel

Litteraturen peger på relevansen ved både screeningsværktøjer og risikovurderingsredskaber, som kan skabe klarhed ift. voldstypen og graden af vold i det enkelte parforhold. Især de nordiske studier tegner et billede af, at mænd og kvinder udsættes for forskellige typer af vold og oplever volden forskelligt, hvorfor vurdering af voldsformen er nødvendig (bl.a. Nybergh 2014).

Et amerikansk review fremhæver tre psykometriske testede redskaber, der er den mest nøjagtige metode til at identificere alle former for vold; herunder både fysisk, psykisk og seksuel vold. De tre værktøjer (AAS, HARK & WAST) giver den mest retvisende vurdering af voldstypens indvirkning på den voldsudsatte kvindes psykiske trivsel (Arkins et al. 2016).

1. PARTNERVOLD - DEN VOLDSUDSATTE MAND

Ud af de 6 studier med særligt fokus på voldsudsatte mænd er to internationale, mens 4 er nordiske. 5 af studierne omhandler tendenser, mens kun ét nordisk studie beskriver konkrete tilbud målrettet den voldsudsatte mand. Indenfor litteraturen om den voldsudsatte mand kan følgende tre hovedfund fremhæves: vold rammer også mænd, og volden kan have samme indvirkninger på mænd som på kvinder. Forskellen er, at vold mod mænd er mindre udtalt i litteraturen og ikke betragtes som et ligeså velkendt fænomen som vold mod kvinder. Litteraturen beskriver heller ikke virkningsfulde tilbud specifikt målrettet mænd, og den konkluderer primært, at der generelt mangler viden om tilbud til mænd.

Ca. 13.000 mænd i Danmark udsættes årligt for fysisk vold fra en partner. Det svarer med et meget løst estimat til ca. 80 mænd i en kommune af medianstørrelse med cirka 43.000 indbyggere. Inden for de seneste 5-10 år er omfanget af partnervold i Danmark faldet lidt blandt kvinder og steget lidt blandt mænd (Rasmussen 2014; Stenager & Stevnsen 2013). Desuden viser (danske) studier, at ca. 28 pct. af mænd på krisecentre har været udsat for psykisk vold, mens 18 pct. har været udsat for fysisk vold (Socialstyrelsen 2014). Sammenlignet med normalbefolkningen er voldsudsatte mænd oftere i alderen 20-39 år, arbejdsløse eller førtidspensionister og ikke topledere eller lønmodtagere på højeste niveau (Stenager & Stevnsen 2013).

Nedenfor præsenteres hovedfundene ifht. den voldsudsatte mand.

Mænd oplever lignende negative konsekvenser af vold

To af de nordiske studier understreger, at mange voldsudsatte mænd har lignende reaktionsmønstre på vold, som voldsudsatte kvinder har, hvorfor der er inspiration at hente fra de eksisterende tilbud rettet mod voldsudsatte kvinder. Ligesom voldsudsatte kvinder, oplever voldsudsatte mænd også at forsøge selv at håndtere situationen med voldsudøveren, beskytte eventuelle børn i parforholdet samt føler sig utilstrækkelige og svage (Grøvdal og Jonassen 2015; Nybergh 2014). Studierne understreger behov for mere viden om konsekvenser af vold for mænd (Nybergh 2014).

Det er tabubelagt at være voldsudsat mand

Især de nordiske studier fremhæver, at det i høj grad er tabubelagt at være en voldsudsat mand, hvilket især skyldes maskulinitetsnormer i samfundet om, at manden skal være 'stærk' og sige fra, hvis han oplever at blive uretfærdigt behandlet. Ifølge studierne oplever mænd ikke, at det anerkendes, når de beder om hjælp, og at autoriteter ofte ikke har tillid til, at det de fortæller er korrekt (Grøvdal og Jonassen 2015). Af denne grund er der en stor del af mændene, der kommer på krisecentre, som ikke opgiver volden som årsag hertil, selvom en stor del af dem har oplevet vold i en eller anden form og omfang (Socialstyrelsen 2013).

Mænd udsættes også for vold – men andre former for vold

Den nordiske forskning viser, at mænd i højere grad udsættes for vold af mere sporadisk karakter, som ofte udspringer af konflikter og er mere psykisk vold end fysisk. Volden handler i højere grad om, at mandens selvfølelse og selvforståelse nedbrydes og ændres (Grøvdal og Jonassen 2015), og voldsudøveren anvender følelsesmæssige strategier til at kontrollere mandens adfærd ved fx at true med at manden ikke får sine børn at se igen eller lignende (Nybergh 2014).

1. PARTNERVOLD - TILBUD MÅLRETTET DEN VOLDSUDSATTE MAND

Efter præsentationen af hovedfundene, præsenteres nedenfor de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. den voldsudsatte mand. Da der ikke er internationale studier målrettet tilbud til den voldsudsatte mand henvises til nordiske studier på et lavere evidensniveau.

Ingen af de internationale studier beskriver konkrete tilbud målrettet voldsudsatte mænd.

De nuværende tilbud til voldsudsatte mænd i nordisk kontekst er i høj grad mandekrisecentre, der er rettet mod mænd i krise af forskellige årsager – og ikke kun pga. partnervold. Mandecentret i Danmark har dog et særligt fokus på voldsudsatte mænd via handlingsplanen, der har sat specifikt fokus på et projekt målrettet voldsudsatte mænd med botilbud på mandecentret. I en dansk undersøgelse af Mandecentre og mandekrisecentre i Danmark konkluderer man, at centrene har en positiv virkning på livssituationen for de mænd, som er i kontakt med centrene. Undersøgelsen viser også, at centrene i Danmark anvender forskellige metoder og arbejder med forskelligartede målgrupper; fx. har nogle centre fokus på samlivsbrud, mens andre har fokus på krise forårsaget af konkurs, arbejdsløshed mv. En af konklusionerne er endvidere, at der pågår et arbejde for at kunne udarbejde konkrete effektstudier af centrenes arbejde (Stevenson et al. 2014).

De nordiske studier viser endvidere, at der er kommet en større opmærksomhed på voldsudsatte mænd i løbet af de sidste ti år i norden, og der bl.a. er kommet et større behov for flere mandekrisecentre, da de nuværende centre (i Danmark) ikke har kunnet imødekomme behovet i praksis (Grøvdal og Jonassen 2015).

Et svensk studie konkluderer, at der er forskel på, hvordan mænd og kvinder udsættes for vold. Studiet ser bl.a. nærmere på brugen af værktøjer eller redskaber til vurdering af volden og konkluderer, at det kun delvist er muligt at overføre brugen af disse fra voldsudsatte kvinder til voldsudsatte mænd, og at dette fund understreger behovet for at afprøve værktøjers anvendelighed separat for mænd og kvinder for at sikre tilpasning til køn. Studiet konkluderer også, at udviklingen af vurderings- eller screeningsredskaber primært er rettet mod kvinder, og at der derfor er behov for at se nærmere på de kønsspecifikke elementer for at udvikle de rette redskaber, som også tilsvarende mændenes behov (Nybergh 2014).

Et af de nordiske studier fremhæver desuden et tilbud, som voldsudsatte mænd kan benytte sig af, og som man har god erfaring med, nemlig en telefonlinje målrettet alle personer, der udsættes for vold. Telefonlinjen er dog kun virkningsfuld forudsat, at den er åben 24/7, betjenes af medarbejdere med faglig viden om voldsområdet, og som har en tilknytning og viden om eksisterende tilbud, som den voldsudsatte kan henvises til (Saur og Holth 2015).

**Behov for tilbud
målrettet den
voldsudsatte mand**

1. PARTNERVOLD - DEN VOLDSUDØVENDE KVINDE

Der er identificeret 6 internationale studier, der har et *specifikt fokus på kvinden som voldsudøver*. Disse studier omhandler alle undersøgelser af kvinden som voldsudøver, og to af studierne omhandler et tilbud til at forebygge vold, mens de øvrige omhandler tendenser. Den voldsudøvende kvinde er, som ved den voldsudsatte mand, i begrænset omfang belyst i litteraturen. I et dansk studie tegnes dog et billede af, at voldsudøvende kvinder primært er mellem 20-39 år (Stenager & Stevensson 2013).

Et af de inkluderede internationale studier er et RCT-studie (Zarling et al. 2015), mens de to øvrige studier er af lav evidens. For at udfolde kategorien vedrørende den voldsudøvende kvinde, har vi derfor valgt også at trække på indholdet i de inkluderede studier om tendenser også. De to studier er henholdsvis et engelsk studie af 92 fængslede kvinder, der har udøvet vold (McKeown 2014) og en canadisk litteraturundersøgelse af antallet af anholdelser af kvinder, der har udøvet vold (Poon et al. 2014).

Nedenfor præsenterer hovedfundene ifht. den voldsudøvende kvinde.

Fokus på at forstå kvindens baggrund og bevæggrunde

I hovedparten af studierne sammenlignes kvinden som voldsudøver med manden som voldsudøver. Derudover ses et stort fokus på at forstå kvindens bevæggrunde for at udøve vold, og her fremhæves især psykiske lidelser som fx borderline samt en negativ dynamik i parforholdet og/eller et stærkt tilknytningsbehov til manden som hovedårsager til volden.

I flere studier fremhæves det, at der er sket en stigning af kvinder, der anholdes for udøvelse af vold, og ifølge studierne er der behov for mere viden om, hvordan voldsudøvende kvinder hjælpes til en ændret adfærd (McKeown 2014; Poon et al. 2014). Ifølge ét af studierne er det vigtigt at se på kvindens relationer fra barndommen af, da dårlige tilknytningsmønstre kan være en medvirkende risikofaktor for at udøve vold senere hen (McKeown 2014). Studiet tegner bl.a. et billede af, at der er en sammenhæng mellem usikkerhed ifht. tilknytning til sin partner og udøvelse af vold. De kvinder, der både udøver og er udsat for vold, har vist et højt niveau af tilknytningsvanskeligheder, som desuden forbindes til psykiske vanskeligheder som fx borderline. Studiet konkluderer, at der er behov for at undersøge karakteristika ved målgruppen af voldsudøvende kvinder, med et særligt fokus på tilknytningsevner, for at sikre en hensigtsmæssig risikovurdering, støtte og behandling (ibid.)

Psykisk vold er den mest anvendte voldsform

Studierne tegner et billede af, at det i højere grad er psykisk vold, som kvinderne udøver over for deres partner (mand). Den psykiske vold består bl.a. af kontrol ifht. mandens adfærd og planer, hyppige negative og nedsættende kommentarer, og ofte kan også evt. børn blive inddraget som del af voldsudøvelsen (McKeown 2014). Fysisk vold er knap så hyppigt forekommende, og seksuel vold ses sjældent, ifølge studierne. Et studie peger i øvrigt på parforholdsdynamikker som katalysator for kvindens voldsudøvelse (Poon et al. 2014).

1. PARTNERVOLD - TILBUD MÅLRETTET DEN VOLDSUDØVENDE KVINDE

Efter præsentationen af hovedfundene, præsenteres nedenfor de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. den voldsudøvende kvinde. Der er ikke identificeret nogen internationale studier, der beskæftiger sig med konkrete tilbud, indsatser eller interventioner til voldsudøvende kvinder, men der refereres kort til resultater fra et RCT-studie, som vurderes relevant i denne sammenhæng. Derudover henvises til en enkel nordisk undersøgelse.

**Behov for tilbud
målrettet den
voldsudøvende kvinde**

Ingen af de internationale studier beskriver konkrete tilbud målrettet voldsudøvende kvinder.

Et RCT-studie peger på, at indsatsen *Acceptance and Commitment Therapy (ACT)* har en positiv virkning på par, hvor der udøves partnervold (Zarling et al. 2015). Studiet har ikke specifikt fokus på kvinden som voldsudøver, men da populationen i undersøgelsen har en overvægt af kvinder (68 pct.), er studiet inkluderet under denne kategori.

Indsatsen ACT handler om at øge den 'psykologiske fleksibilitet', og i studiet fremhæves metodens relevans ift. at mindske individers aggressioner og vrede. Studiet konkluderer, at indsatsen kan medvirke til signifikant reduktion af psykologisk og fysisk aggression. Her bør dog nævnes, at et dansk studie fremhæver, at indsatser med fokus på vredes- og aggressions-bearbejdelse ikke anbefales, da vold i parforhold i højere grad handler om magt og dominans (Stenager og Stevensson 2013).

1. PARTNERVOLD - DEN VOLDSUDØVENDE MAND

Ud af de 10 *studier med særligt fokus på manden som voldsudøver* er 7 af studierne internationale, mens 3 er nordiske. 2 af studierne omhandler tendenser, mens 8 af studierne beskriver konkrete tilbud rettet mod den voldsudøvende mand.

Sammenlignet med normalbefolkningen er voldsudøvere oftere mænd mellem 20-49 år, uden for arbejdsstyrken og af anden etnisk herkomst end dansk (Stenager og Stevansson 2013).

Fokus på mandens psykiske tilstand

Især de nordiske studier, såvel som enkelte internationale studier, har fokus på, hvordan mandens samlede situation og herunder specifikt psykiske trivsel har indflydelse på, om manden udøver vold. Ifølge et norsk studie har der været for begrænset fokus på mandens psykiske tilstand i den eksisterende forskning om voldsudøvende mænd. Studiet fremhæver bl.a., at voldelig adfærd hos mænd kan kædes sammen med psykiske lidelser som fx PTSD, depression, skizofreni mv. Især nogle psykiske lidelser som fx PTSD og borderline fordrer, ifølge studiet, mere voldelig adfærd end andre psykiske lidelser.

Studiet omhandler en undersøgelse af 179 norske mænd, der frivilligt får behandling for deres voldelige adfærd, og det viser bl.a., at ca. 40 pct. af mændene lider af en form for angst, ca. 40 pct. har et alkoholmisbrug, og ca. 44 pct. af mændene screenes positiv for suicidalitet (Askeland 2014).

Fokus på vold og alkohol

I flere af de inkluderede studier er der fokus på forholdet mellem mænds alkoholindtag og voldsudøvelse, og på hvordan alkohol kan blive en katalysator for både vrede og vold overfor mandens partner. Et amerikansk studie peger på, at omkring 40 pct. af de mænd, der søger behandling for alkoholmisbrug og/eller afhængighed, også har udøvet fysisk vold overfor deres partner – et tal der er dobbelt så stort som for mænd i normalbefolkningen (Gilchrist et al. 2015).

Ifølge et dansk studie viser svenske undersøgelser stærke sammenhænge mellem alkoholpåvirkning og -misbrug samt aggressiv adfærd, herunder vold mod partner og risiko for, at man selv bliver udsat for vold. Studiet fremhæver også øvrige internationale studier, der også viser, at individuel behandling af alkoholmisbrug resulterede i nedsat hyppighed af aggressivitet og partnervold (Stenager & Stevansson 2013).

1. PARTNERVOLD - DEN VOLDSUDØVENDE MAND

Fokus på mandens bevæggrunde og parforholdet

Der er en større mængde litteratur om den voldsudøvende mand, ligesom der har været om den voldsudsatte kvinde. Dog tyder det på, at litteraturen har ændret karakter til i højere grad at sætte fokus på mandens psykiske trivsel og psykologiske sammensætning, fremfor et fokus på volden som et resultat af kriminel og adfærds-og attitudemæssige problemer (Askeland 2014).

På tværs af både internationale og nordiske studier ses en tendens til at betragte den voldelige mand ud fra et mere helhedsorienteret fokus, hvor det både afdækkes, hvilken personlighed manden har, hans psykiske trivsel samt det parforhold han er/har været i. På tværs af en stor del af litteraturen kritiseres den tidligere forskning for ikke at have haft tilstrækkeligt fokus på mandens samlede situation og baggrund, og det opfordres generelt til, at de vante tilbud for voldsudøvende mænd genbesøges og fornyes (Askeland 2014; Waller 2015).

Denne tilgang har mange lighedstegn med studierne om kvinden som voldsudøver. Der er også her fokus på voldsudøverens bevæggrunde for volden, hvor der er særlig vægt på psykiske lidelser og manglende empati som årsager til voldsudøvelsen. I enkelte studier fremhæves også dynamikker i parforholdet, som årsag til at manden tyr til vold (jf. Gilchrist et al. 2015; Askeland 2014). Studierne påpeger vigtigheden af, at manden får hjælp, og at hjælpen tilpasses den type af vold, som der er tale om.

Behandleren har en vigtig rolle ifht. voldsudøvende mænd

Flere af studierne understreger bl.a., at behandleren har en vigtig rolle i at motivere manden til at erkende, at hans adfærd var uhensigtsmæssig, og motivere manden til at ville ændre denne. Et af studierne opridser, hvad der kan motivere manden til at indgå i behandling, som fx krav fra sin partners side for at undgå skilsmisse, en forvirret identitetsfølelse og/eller dybere psykisk krise (Neville et al. 2014).

Et amerikansk studie peger dog også på, at der bør være en opmærksomhed på behandlerens 'positionering' overfor den voldsudøvende mand, da en ulige relation mellem behandler og klient kan medvirke til, at behandlingen ikke virker efter hensigten – eller har en modsatrettet effekt. Studiet tager dog udgangspunkt i afroamerikanske mænds behandlingsforløb hos kaukasiske universitetsuddannede behandlere, hvilket ifølge studiet skaber en negativ dynamik fremfor at understøtte en ændret adfærd hos voldsudøveren (Waller et al. 2016).

1. PARTNERVOLD - TILBUD MÅLRETTET VOLDSUDØVENDE MÆND

Efter præsentationen af hovedfundene, præsenteres nedenfor de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. den voldsudøvende mand. Der henvises til internationale studier, hvor der er tale om indsatser, som vurderes at have et højt evidensniveau (se mere i metodeafsnittet).

Behandling af vold og samtidig misbrug

Flere internationale studier fremhæver, at kognitiv adfærdsterapi kan være en virkningsfuld metode til at reducere vold og aggressiv adfærd hos den voldsudøvende mand. Et amerikansk studie beskriver, hvordan terapien skal afhjælpe en optrapning af konflikt i parforholdet, som ellers kan resultere i fysiske aggressioner, bl.a. ved at bestå af komponenter rettet mod at forebygge vredesudbrud og aggression. Metoden er særlig virkningsfuld overfor voldelige mænd, der også har et alkoholmisbrug (Gilchrist et al. 2015). I studiet understreges dog, at det er vigtigt at have en opmærksomhed på mænds forskellige personligheder såvel som de parforhold, de kommer fra, og tilpasse indsatser til grupper af mænd fra samme former for voldelige parforhold.

Et amerikansk RCT-studie sætter fokus på mænd, der er i behandling for at udøve vold, og de risikofaktorer, der medvirker til, at mændene ikke gennemfører behandlingen. Studiet har specifikt fokus på alkoholindtag som risikofaktor for at 'droppe ud' af behandlingen og undersøger, hvilken effekt 'den motiverende samtale' har på, om mændene dropper ud af behandling eller ej. Studiet viser, at den motiverende samtale ikke nødvendigvis bidrager til at fastholde voldsudøvende mænd der *ikke* drikker i behandlingen, hvorimod voldsudøvende mænd der drikker i højere grad fastholdes ved brugen af den motiverende samtale (Crane et al. 2015)

Kultursensitive tilbud

Et amerikansk studie, der har specifikt fokus på afroamerikanske mænd, viser, at de mest virkningsfulde indsatser over etniske minoritetsmænd formår at inkorporere kulturelle nuancer i forhold til både magt, marginalisering og forskellige uddannelsesniveauer indenfor en kulturhistorisk kontekst. Studiet viser også, at nogle indsatser overfor etniske minoritetsmænd kan gøre mere skade end gavn ved at forstærke de magtstrukturer, som mændene ikke bryder sig om. Det er således vigtigt, at behandleren indtager en position som en samarbejdspartner, der understøtter klientens empowerment ifht. at (re)konstruere deres egen identitet på en måde, der er meningsfuld for dem selv (Waller 2016).

HOVEDFUND I LITTERATUREN OM KÆRESTEVOLD

2. KÆRESTEVOLD - INDLEDNING

En større del af den inkluderede litteratur beskæftiger sig med vold mellem parter i et kæresteforhold. I alt **43 internationale studier** og **2 nordiske studier** beskæftiger sig med kærestevold som hovedtematik. Af de i alt 45 studier, er de 41 studier placeret indenfor kategorien tendenser ift. kærestevold, mens 4 internationale studier (hvoraf det ene også ser på tendenser) beskæftiger sig med konkrete tilbud og ét dansk studie, rettet mod at forebygge kærestevold. Langt størstedelen af studierne beskæftiger sig med målgruppen af unge i alderen 14-25 år.

Det antages, at cirka 10.000 kvinder og 5.500 mænd i alderen 16-24 år årligt er udsat for fysisk kærestevold i Danmark (Stenager og Stevnsen 2013).

På de følgende sider fremhæves de centrale fund indenfor temaet om kærestevold. Fundene er udledt på baggrund af den samlede mængde litteratur (i alt 45 studier). Der er tale om **fire hovedfund**, udledt på tværs af litteraturen, som uddybes i det følgende. I uddybningen henvises udelukkende til international litteratur, som vurderes at befinde sig på et højt evidensniveau, i det omfang det har været muligt, idet der her er tale om mere solide studier, som kan underbygge hovedfundene (læs mere i metodeafsnittet). Idet de nordiske studier ikke vurderes efter samme internationale standarder om evidens, er begge studier om kærestevold medtaget for at nuancere hovedfundene.

Efter præsentationen af hovedfundene, præsenteres de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. forebygge og behandle kærestevold. Også her henvises til studier, hvor der er tale om indsatser, som vurderes at have et højt evidensniveau.

Definition af kærestevold

På tværs af studierne defineres kærestevold som fysisk, psykisk og/eller seksuel vold, udøvet af en nuværende eller tidligere kæreste. Der er altså tale om udøvelse af flere forskellige former for vold, men det centrale er, at volden udøves af en partner i, hvad studierne definerer som kæresteforhold, eller af en tidligere partner i et kæresteforhold. Studierne om kærestevold handler primært om unge af begge køn fra 14-25 år. I nogle tilfælde ned til 13 år.

Enkelte internationale studier beskæftiger sig også med "dating violence", der defineres som vold forbundet med stævnemøder og mere løse kæresteforhold end det gængse kæresteforhold.

2. KÆRESTEVOLD – HOVEDFUND PÅ TVÆRS AF LITTERATUREN

Øget fokus i Norden på at både mænd og kvinder udsættes for vold

På tværs af både international og nordisk litteratur tegner sig et billede af, at fokus i de internationale og nordiske studier er en smule forskelligartet. Hvor der i højere grad ses på den unge mand som voldsudøver og den unge kvinde som voldsudsat i den internationale litteratur, er der i den nordiske litteratur også et fokus på, at den voldsudøvende og voldsudsatte både kan være mænd og kvinder (musf.se 2015). Et svensk studie konkluderer bl.a., at undersøgelser foretaget i de seneste tre årtier har slået fast, at det ikke kun er kvinder, men også mænd som kan udsættes for vold i en nær relation. Det har bl.a. gjort, at det i højere grad har været undersøgt, om karakteren og konsekvenserne af volden er forskellig for mænd og for kvinder (Nybergh 2014).

Kærestevold er primært psykisk, og det er oftest piger, der udsættes for seksuel vold

Et dansk studie viser, at mere end halvdelen (52,2 pct.) af de 13-19 årige, som indgår i undersøgelsen, har været udsat for psykisk vold, mens ca. en tredjedel (31,6 pct.) har været udsat for fysisk vold. Af de unge, som har været udsat for psykisk, fysisk eller seksuel vold, svarer fire ud af fem, at deres ekskærester har udsat dem for vold af psykisk karakter, fx at de er blevet ydmyget, truet, domineret, eller at de er blevet kaldt grove ting igen og igen. Den typiske vold af psykisk karakter, som de unge udsættes for af deres kærester, er sygelig jalousi. Særligt hos pigerne handler den psykiske vold om kritik af nedsættende karakter og om ydmygelse foran andre, mens det for drengene gælder, at de er kaldt grove ting igen og igen. Vold af fysisk karakter i kæresteforhold består oftest i spark, slag, at blive skubbet eller rusket, men der ses også grovere vold som kvælningsforsøg eller trusler med kniv eller våben, sidstnævnte er mest udbredt blandt drenge. Studiet konkluderer, at seksuel vold er mindst udbredt (12,9 pct. af de unge i undersøgelsen, som har været udsat for kærestevold), og at det ses mere blandt piger end blandt drenge, hvor knapt hver femte pige har oplevet seksuel vold. Den seksuelle kærestevold handler i høj grad om, at de unge er blevet krænket seksuelt eller tvunget til at deltage i seksuelle aktiviteter uden at have lyst til det. Samtidigt rapporterer undersøgelsen, at næsten hvert andet tilfælde med seksuel kærestevold er voldtægt eller forsøg på det (Zøllner 2014).

Et andet dansk studie af unge i alderen 16-24 år konkluderer, at piger har dobbelt så stor risiko for at blive udsat for kærestevold, og at være i forhold der har været mindre end et halvt år også fordobler risikoen for at blive udsat for kærestevold (Helweg-Larsen og Plaugborg 2014).

2. KÆRESTEVOLD – HOVEDFUND PÅ TVÆRS AF LITTERATUREN

Unge søger sjældent hjælp efter voldsudsættelse

Både de internationale og nordiske studier viser, at unge agerer anderledes end ældre, der udsættes for vold (jf. partnervold), når det kommer til at søge hjælp. Eksempelvis viser en dansk undersøgelse af kærestevold, at mere end tre fjerdedel af både de unge kvinder og mænd, der havde været udsat for kærestevold eller vold fra en anden person, ikke søgte nogen former for hjælp efterfølgende. Bl.a. var ingen af de unge, der indgik i undersøgelsen, og som havde rapporteret udsættelse for kærestevold, registreret med en skadestuekontakt pga. vold og kun 3 pct., af de unge udsat for kærestevold politianmeldte voldsudsættelsen til politiet året før eller året efter. Det er især de unge mænd, der ikke søger hjælp. Studiet viser, at 84 pct. af de mænd, som har rapporteret fysisk vold fra en nuværende eller tidligere kæreste, ikke søgte hjælp efterfølgende. Det skyldes bl.a., at de unge ofte ikke er klar over, at de er eller har været udsat for vold og anerkender derfor ikke at have behov for hjælp (Helweg-Larsen og Plaugborg 2014).

Et internationalt review fremhæver, at unge har svært ved at bryde voldscirklen bl.a. pga. stigmatisering forbundet med at være voldsudsat, gruppepres (ift. at blive med sin kæreste) og manglende viden om, hvor man kan hente hjælp. I nogle tilfælde kan volden være foregået over en længere periode og over tid blive opfattet som "normalt", ligesom at voldsudsatte kan bebrejde sig selv for den voldelige adfærd og søger derfor ikke hjælp (Fellmeth et al. 2015).

Kærestevold er udbredt i studiemiljøer

På tværs af de internationale studier er et særligt fokus på unge fra 14-18 år i studie- og uddannelsesmiljøer og på, hvordan kærestevold fylder mere og mere blandt unge i disse miljøer. Et amerikansk systematisk review viser bl.a., at ca. 1/3 unge kvinder udsættes for vold i forbindelse med deres tilstedeværelse i forskellige studiemiljøer. Det fremgår ikke i studiet, om denne gruppe kvinder alle udsættes for kærestevold, men kvinderne er unge og befinder sig i studiemiljøer, hvor der oftest i litteraturen refereres til, at volden har karakter af at være udøvet af en kæreste (DeGue et al. 2014).

Et amerikansk studie viser, at stalking er relativt udbredt på amerikanske universiteter, i dating-forhold blandt studerende. Mellem 6 pct. og 27 pct. af universitetsstuderende rapporterer om stalking, enten fra fremmede, fra bekendte eller fra kærester. Det er oftest de unge kvinder, som udsættes for stalking i universitetsmiljøer, og oftest af en tidligere partner. Studier konkluderer også, at stalking oftest er forbundet med fysisk eller psykisk vold. Det fremhæves, at der er behov for bedre at kunne forstå stalking som fænomen og som en skadelig adfærd, herunder de risiko- og beskyttelsesfaktorer der kan udledes ifbm. stalking. Dette for bedre at kunne udvikle og indrette indsatser og forebyggelsesprogrammer, som effektivt kan reducere stalking og andre former for datingvold (Shorey et al. 2015).

2. KÆRESTEVOLD - TILBUD MÅLRETTET DE UNGE

Efter præsentationen af hovedfundene, præsenteres nedenfor de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde ifht. de unge. Der henvises til internationale studier, hvor der er tale om indsatser, som vurderes at have et højt evidensniveau (se mere i metodeafsnittet), mens der henvises til nordiske studier på et lavere evidensniveau, da det ikke er muligt at lave samme udvælgelse af studier indenfor den nordiske litteratur. Vi har identificeret fem studier, der handler om konkrete tilbud målrettet unge udsat for kærestevold. Fælles for alle metoder i studierne er, at de har fokus på forebyggelse af volden gennem vidensopbygning og bearbejdning af holdninger for at opnå adfærdsændringer hos den unge, som udøver kærestevold. Tilbuddene præsenteres nedenfor og på den efterfølgende side.

Forebyggelse
af vold
gennem
videns-
opbygning og
holdnings-
bearbejdelse

Der ses i litteraturen et fokus på at vidensopbygge eller holdningsbearbejde mhp. at forebygge vold. Derfor er der også i litteraturen tilbud, som har dette fokus. Et amerikansk studie har undersøgt effekten af et evidensbaseret program – *Coaching boys into men* (CBIM) – som er specifikt målrettet unge mænds holdninger og de maskulinitetsnormer, der kan blive forstærket i miljøer som sportsklubber, hvor der er mange unge mænd samlet. Studiet viser bl.a., at det har et stort potentiale, at unge mænds sportstrænere får undervisning i at fremme positive normer og måder at omtale piger/kvinder på. Trænerne modtog undervisning og redskaber i coaching og blev klædt bedre på til at identificere og forebygge voldelig adfærd blandt deres atleter. Trænerne agerede positive rollemodeller for de unge, uden at være deres forældre, og fik redskaber til at lære de unge om respektfuld adfærd. Studiet viser, at sportstrænere har en unik indgang til ungegruppen ifht. at positivt påvirke, hvordan unge mænd tænker og opfører sig. Studiet påviser positive effekter ifht. ændret sprogbrug, attitude og adfærd (Jaime, Catrina et al. 2015).

Et amerikansk review fra 2016 ser nærmere på målgruppen af de unge hjemløse og undersøger programmer til forebyggelse af vold i nære relationer for at få de unge hjemløse til at udvise en sundere social adfærd. Interventionerne fokuserer primært på at ændre holdninger til kærestevold samt øge kendskabet til og konsekvenserne af vold i nære relationer. Reviewet konkluderer, at forebyggelsesindsatser for den generelle ungemålgruppe er svære at applicere på målgruppen af hjemløse unge. Det er samtidigt muligt, at unge hjemløse indgår i parforhold tidligere end den generelle ungegruppe, og indsatser bør derfor have fokus på at øge viden og bevidstheden om vold i nære relationer samt på sunde parforholdsmønstre i en ung alder (Petering, Wenzel og Winetrobe 2016).

2. KÆRESTEVOLD - TILBUD MÅLRETTET DE UNGE

Forebyggelse af
vold gennem
vidensopbygning
og holdnings-
bearbejdelse

En dansk undersøgelse refererer til en indsats, som fokuserer på at forebygge kærestevold: *Skills for Youth Relationships*. Indsatsen retter sig mod elever i alderen 13-17 år. Indsatsen foregår i skoleklasser og består af undervisningslektioner, som udføres af elevernes egne lærere. Lærerne trænes i indsatsen, og målet er at styrke sunde relationer og modvirke vold, seksuel risikoadfærd og misbrug. Den danske undersøgelse refererer også til en indsats *Youth Relationship Project*, som er målrettet unge i alderen 14-16-årige, som har været udsat for omsorgssvigt og overgreb i barndommen. Målet med indsatsen er at bidrage til, at de unge kan udvikle sunde kæresteforhold uden vold. Indsatsen har fokus på at lære at løse konflikter og kommunikere. Begge indsatser har vist positive effekter ifht. at mindske forekomsten af kærestevold (Socialstyrelsen 2013, originalstudiet er udgivet før 2013).

Det sidste studie, der omhandler tilbud til forebyggelse af kærestevold, er et review fra Skotland med fokus på at udvikle korte interventioner til unge mænd, der udøver vold, og som deraf indgår i behandling. Reviewet forsøger at indkapsle nuværende viden om relevante, eksisterende indsatser af kortere varighed og fremhæver nogle hovedtemaer som afsæt for designe en indsats med fokus på de unge mænd. Reviewet konkluderer, at de væsentligste elementer i en virkningsfuld indsats er, at den først og fremmest er meningsfuld for de unge mænd og fremhæver, at det eksempelvis kan være gennem korte motiverende samtaler som er en effektiv måde at indgå et samarbejde med mænd i risiko for at begå vold og arbejde med adfærdændringer. Også vidensopbygning om sociale normer kan være med til at ændre det misforhold, der er mellem mændenes sociale normer og de sociale normer, der hersker i samfundet generelt. Studiet konkluderer samtidigt, at der er behov for mere viden om indsatser målrettet unge mænd (Neville 2014).

Et amerikansk review beskriver en indsats *Safe Dates*, der er virkningsfuld ift. at forebygge kærestevold. Indsatsen er et skolebaseret forebyggelsesprogram, som retter sig mod 13-19 årige elever og består af 10 sessioner med fokus på elevernes holdninger, sociale normer og evner til at indgå i sunde sociale relationer (DeGue et al. 2014).

OPSUMMERING AF HOVEDFUND OM PARTNERVOLD OG KÆRESTEVOLD

HOVEDFUNDENE KORT OPSUMMERET

Partnervold

- På tværs af den internationale litteratur, der primært kommer fra USA, er der en tendens til at betragte kvinden som den voldsudsatte og manden som den voldsudøvende, mens vi i nordisk litteratur ser en tendens til også i højere grad at fokusere på voldsudsatte mænd.
- Den nordiske forskning viser, at mænd i højere grad udsættes for vold af mere sporadisk karakter, som ofte udspringer af konflikter, og det er i højere grad psykisk fremfor fysisk vold, der er tale om.
- Derudover ses et overvejende fokus på heteroseksuelle parforhold i litteraturen, hvortil enkelte (især nordiske) studier fremhæver, at vold også foregår i andre ikke-heteroseksuelle forhold og derfor også bør være genstand for fremtidig forskning.
- I dele af den amerikanske litteratur arbejdes ud fra en forståelse af forskellige former for partnervold (inspireret af Michael Johnsons begrebsapparat), og i litteraturen generelt efterspørges der mere viden om, hvordan volden opstår som resultat af udfordringer i kommunikation, tilknytning og magtforhold i parforholdet.
- De virkningsfulde indsatser overfor både den voldsudsatte, såvel som voldsudøveren, knyttes i højere grad til en samlet betragtning af personen, herunder personens psykiske trivsel, øvrige sociale problematikker, parforholdets dynamikker, såvel som social og kulturel baggrund.

Kærestevold

- Den internationale litteratur om kærestevold har også et overvejende fokus på de voldsudsatte unge kvinder og de voldsudøvende unge mænd, mens der i den nordiske er et øget fokus på at mænd også udsættes for vold.
- Den mest udbredte voldstype er psykisk vold, som fx at de unge oplever sygelig jalousi, bliver ydmyget, truet, domineret, eller at de bliver kaldt grove ting igen og igen. Hovedparten udsættes for psykisk vold af deres ekskæreste.
- Det er oftest piger, der udsættes for seksuel vold, som eksempelvis at blive krænket seksuelt eller tvunget til at deltage i seksuelle aktiviteter uden at have lyst til det.
- En høj andel af de unge kvinder og mænd, der udsættes for kærestevold eller vold fra en anden person, søger ikke nogen former for hjælp efterfølgende.
- Det fremhæves i et internationalt review, at det kan være stigmatiserende at være voldsudsat som ung, og de kan bebrejde sig selv volden. Derudover at de unge mangler viden om, hvor de kan hente hjælp, ligesom at volden kan gå hen og blive en del af hverdagen, hvis den foregår over længere tid.
- Litteraturen om virkningsfulde indsatser handler primært om forebyggelse af kærestevold og har overvejende fokus på at tilføre øget viden om sunde kæresteforhold samt ændre holdninger til, hvordan unge mænd taler om kvinder for derigennem at ændre adfærd.

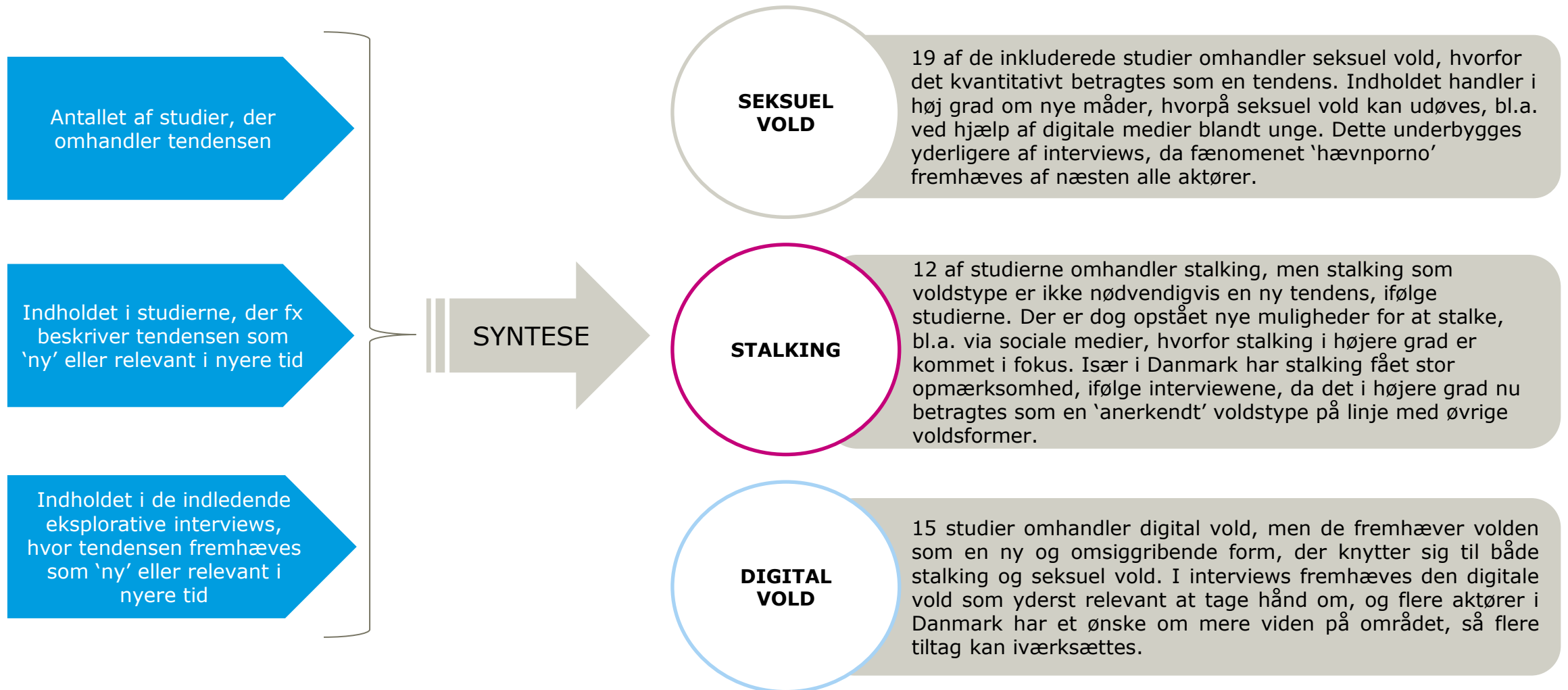
NYE TYPER AF VOLD SOM FREMHÆVES I LITTERATUREN

I dette kapitel dykker vi ned i de specifikke typer af vold, som litteraturen peger på som nyere tendenser, eller som typer af vold, der udøves på nye måder. Vi ser også nærmere på de tilbud, som litteraturen fremhæver som virkningsfulde i forhold til at bryde voldscirklen.

NYE VOLDSTYPER SOM FREMHÆVES I LITTERATUREN

På tværs af den inkluderede litteratur opridses en række voldstyper, der er mere fremtrædende end andre. Hovedparten af studierne beskæftiger sig med fysisk og psykisk vold, men tre tendenser inden for voldstyper fremstår som særligt relevante i de senere år. I nedenstående figur opridses den analytiske syntese, med hvilken de tre tendenser er udvalgt. På de følgende sider uddybes de tre typer af vold med afsæt i vores fund i litteraturen.

TENDENSER PÅ TVÆRS AF LITTERATUREN

Tendenserne er gensidigt forbundne – og forstærkende

Alle tre voldstyper kan forekomme på alle alderstrin, kan rettes imod begge køn og udøves af nuværende eller tidligere kærester samt nuværende eller tidligere partnere (gift eller samlevende).

De inkluderede studier kombinerer pointer vedrørende seksuel vold med både digital vold og stalking, og det er et fåtal af studierne, der udelukkende har fokus på én af voldstyperne. På tværs af de tre voldstyper, er især fokus på *unge* som målgruppe, der fremhæves som en særlig udsat gruppe indenfor hver og på tværs af de tre tendenser.

De tre tendenser defineres i figuren på højre side.

Der er overlap mellem studier, der behandler de tre voldstyper. Se litteraturliste for præcis angivelse af, hvilke studier der er anvendt som afsæt for at beskrive de tre voldstyper.

På de følgende tre sider uddybes voldstyperne. Vi har anvendt samme tilgang til behandling af litteraturen som ved gennemgangen af hovedfund indenfor hhv. partnervold og kærestevold. Det vil sige, at vi pba. den samlede mængde litteratur inkluderet i kortlægningen har udledt nogle centrale pointer, som kobler sig til de tre voldstyper. Herefter har vi nuanceret dette ved at gøre brug af viden fra udvalgte studier.

Hvis der indenfor voldstypen har været tale om studier på et højt evidensniveau, der beskæftiger sig med konkrete indsatser, tilbud eller metoder målrettet en af de tre typer af vold, vil disse indsatser blive fremhævet. I de tilfælde, hvor dette ikke har været muligt, har vi set på studier af lavere evidens med fokus på at trække nogle fokusområder frem, der bliver betonet som væsentlige for at forebygge volden eller behandle den voldsudsatte eller -udøvende indenfor den pågældende voldstype.

SEKSUEL VOLD

Seksuel vold kan defineres forholdsvis bredt og spænder bl.a. fra uønskede seksuelle kommentarer til forsøg på eller fuldbyrdet voldtægt ved brug af vold eller tvang. Seksuel vold omfatter således en række forskellige handlinger fra overgreb uden fysisk kontakt til overgreb af oral, anal og genital karakter.

DIGITAL VOLD

Digital vold beskrives typisk som en underkategori til psykisk vold men med det digitale medie som middel til at udøve volden. Digital vold omtales som en nyere voldstype, der er blevet udbredt i takt med den teknologiske udvikling og muligheden for at kontrollere, kommunikere og 'genere' andre mennesker via fx Facebook, Snapchat og e-mails.

STALKING

Stalking defineres typisk ved, at en person udsættes for systematisk vedvarende forfølgelse eller chikane gennem uønskede, gentagne og påtrængende kontakt- og kommunikationsforsøg. Der hersker forskellige opfattelser af, hvorvidt stalking skal betragtes som en selvstændig voldstype på linje med fysisk og psykisk vold, eller som en underkategori af psykisk vold.

SEKSUEL VOLD

Seksuel vold kan defineres forholdsvis bredt fra uønskede seksuelle kommentarer, til forsøg på eller fuldbyrdet voldtægt ved brug af vold eller tvang. Seksuel vold omfatter således en række forskellige handlinger fra overgreb uden fysisk kontakt til overgreb af oral, anal og genital karakter. Et dansk studie konkluderer, at **knap hver femte pige har oplevet seksuel vold**. Den seksuelle kærestevold handler i høj grad om, at de unge er blevet krænket seksuelt eller tvunget til at deltage i seksuelle aktiviteter uden at have lyst til det (Zøllner 2014).

Der findes flere evalueringer af indsatser, der skal **forebygge seksuel vold gennem viden- og holdningsændringer**, da dette er et udbredt forebyggelsesgreb. Der findes i mindre grad systematiske evalueringer af indsatser, der fokuserer på adfærdsændring med henblik på at forebygge seksuelle voldshandlinger. Et amerikansk systematisk review fremhæver tre indsatser, som har været effektive til at forebygge seksuel vold. Den ene af disse indsatser er det skolebaserede forebyggelsesprogram *Safe Dates*, som retter sig mod 13-19 årige elever og består af 10 sessioner med fokus på elevernes holdninger, sociale normer og evner til at indgå i sunde sociale relationer. Et RCT-studie af programmet viser, at indsatsgruppen 4 år efter interventionen ved selvrapporering var signifikant mindre tilbøjelig end kontrolgruppen til at have været udsat for eller have udsat andre for seksuel vold (Foshee et al.; 2004 i DeGue 2014). Et lignende program *Shifting Boundaries* målrettet de ældste elever i grundskolen består af 6 sessioner med klasseværelseundervisning og en overbyggende intervention, der adresserer sikkerhed på skoler (Taylor et al. 2011; DeGue 2014). Programmet har vist lignende resultater ved selvrapporering med reduktion i risikoen for at udøve og blive udsat for seksuel chikane og seksuel vold mellem unge samt mindre risiko for at blive udsat for seksuel vold af en partner. Programmet har dog ikke reduceret sandsynligheden for at udøve seksuel vold mod en partner (DeGue 2014).

Programmet *Green Dot*, fokuserer på "bystanders" (tilskuere eller vidner) som en måde at forebygge seksuel vold på. Programmet er udviklet på University of Kentucky og afprøvet på i et 5 år langt implementerings- og effektstudie. Programmet fokuserer på, at tilskuere eller vidner kan udgøre et forebyggelse tiltag ved at **uddanne elever på skoler til at reagere på situationer, hvor de oplever, at der er normer eller adfærd, der fremmer vold**. Tankesættet bag er, at de fleste mennesker ikke begår seksuel vold, og at man, ved at udvide målgruppen for programmet til potentielle tilskuere eller vidner til vold, øger det sandsynligheden for ikke bare en individuel forandring hos voldsudøvere eller ofre men en forandring i de sociale normer og samfundet omkring (Cook-Graig 2014). Et effektstudie af *Green Dot* på Kentucky Universitet viser en positiv effekt i form af en lavere grad selvrapporeret seksuel chikane og seksuel vold blandt studerende, der havde gennemgået *Green Dot* programmet sammenlignet med studerende på to kontroluniversiteter (Coker et. Al. 2016, det originale effektstudie er udgivet før 2013).

I en dansk undersøgelse refereres til en indsats til at forebygge kærestevold *Skills for Youth Relationships*, som retter sig mod elever i alderen 13-17 år, og hvor målet er at styrke sunde relationer og modvirke vold, seksuel risikoadfærd og misbrug. Indsatsen foregår i skoleklasser og består af undervisningslektioner, som udføres af elevernes egne lærere. Lærerne trænes i indsatsen inden (Socialstyrelsen 2013, originalstudier er udgivet før 2013).

DIGITAL VOLD

I kortlægningen har vi identificeret to større statistiske undersøgelser, der beskriver fænomener, som kan karakteriseres som digital vold. Som indledningsvist skitseret, beskriver studierne typisk digital vold som **en del af fænomenet psykisk vold og kan udøves gennem de digitale medier**. Digital vold anses i litteraturen for at være en nyere voldstype, som er blevet udbredt i takt med den teknologiske udvikling, hvor det er blevet nemmere at "overvåge", følge på tæt hold eller stalke via eksempelvis de sociale medier.

Det første studie er amerikansk og undersøger online chikane blandt unge over 10 år. Der er gennemført tre nationale tværsnitundersøgelser med en repræsentativ stikprøve af unge internetbrugere i alderen 10 til 17 år i hhv. år 2000, 2005 og 2010. Undersøgelsen viser, at online chikane blandt unge i USA er steget fra 6 pct. i 2000 til 11 pct. i 2010. Stigningen skyldes primært en stigning i indirekte chikane, hvor unge fx oplever at andre poster noget om dem på sociale netværk eller sender kommentarer om dem til andre. **Piger udgør en stigende andel af ofrene for online chikane** fra 48 pct. i 2000 til 69 pct. i 2010. Undersøgelsen viser en udvikling, hvor chikanen i 2010 i højere grad end tidligere var tilbøjelig til at komme fra en ven eller bekendt fra skolen og i højere grad kom via sociale medier og netværkssider. Konklusionen er, at den stigende online chikane sandsynligvis kan tilskrives, hvordan unge bruger internettet især en stigning i, hvordan piger bruger online kommunikation, som giver flere muligheder for, at offline konflikter kan udvides til dette forum (Jones et al. 2013).

Det andet studie er spansk og undersøger sammenhængen mellem sexting (at sende beskeder med seksuelt indhold) og online seksuel vold. Undersøgelsen er gennemført blandt voksne (18-60 årige) spaniere og undersøger derved fænomenet i en bredere, voksen population. Sexting er karakteriseret som frivillig udveksling af beskeder, billeder og videoer med seksuelt indhold og online seksuel vold er i undersøgelsen karakteriseret ved oplevelsen af at blive presset online (fx gennem mobil eller internet) til at indgå i en uønsket seksuel udveksling eller kontakt (fx ved at dele billeder med seksuelt indhold eller gøre noget mod sine ønsker). Undersøgelsen viser, at **internettet er blevet et centralt middel til at udvikle seksuelle relationer på tværs af køn og aldersgrupper**, og resultaterne viser, at risikoen for at blive udsat for online seksuel vold, som defineret ovenfor, er udbredt på tværs af aldersgrupper. I undersøgelsen angav 37,5 pct. at have været udsat for online seksuel vold, hvor de mest udbredte typer af seksuel vold er at opleve insisteren på at få tilsendt seksuelle billeder, insisteren på at afsløre seksuel information imod sin vilje, insisteren på at gennemføre seksuelle handlinger mod sin vilje (fx via webcam) eller insisteren på at have et seksuelt forhold offline. Det er mellem 1 og 3 pct. der har oplevet trusler om det samme, og 3 pct. der har oplevet at få delt sit seksuelle materiale (fx billeder eller video) online mod sin vilje. Resultaterne peger endvidere på, at sexting er en central risikofaktor for at blive udsat for online seksuel vold, særligt når det seksuelle indhold deles med en person, man kun kender online. En del af online seksuel vold består af pres for at opretholde kontakt offline, og det kan derfor være relevant yderligere at undersøge sammenhængen mellem online social vold og risikoen for at blive udsat for seksuel vold offline (Gómez-Guadix et al. 2015).

I studiet beskrives online seksuel vold som det at blive presset til at indgå i en uønsket seksuel udveksling eller kontakt, fx at dele billeder med seksuelt indhold via mobil eller internet, hvilket vi i dansk kontekst bl.a. benævner **hævnporno**. Som en konsekvens af den teknologiske udvikling er det blevet nemmere at udøve denne form for vold, og det fremhæves som en væsentlig social problematik med negative konsekvenser på både kort og lang sigt (Guadix et al 2015). Der er ikke identificeret nordisk litteratur, der specifikt omhandler fænomenet om hævnporno, men det fremhæves i interview med aktører på området som en **fænomen med stigende fokus**.

STALKING

En dansk undersøgelse af omfanget og karakteren af stalking viser, at 8,9 pct. af den danske befolkning i alderen 18-74 år angiver at have været udsat for stalking i løbet af deres liv. **Kvindes risiko for at have været udsat for stalking inden for det sidste år er 20 pct. større end mænds** og næsten dobbelt så stor, når der ses på et livsforløb. Samtidig er det mest udbredt, at personen udsat for stalking er en kvinde og stalker er en mand (Jørgensen 2013).

Stalking kan indebære en række forskellige taktikker til at forfølge eller chikanere et andet menneske. I den danske undersøgelse af stalking skelnes mellem overvågning og chikane. Overvågning foregår ved, at den udsatte bliver forfulgt af stalker enten direkte eller indirekte gennem sit netværk. Chikane kan foregå ved forskellige taktikker, fra telefonopkald, uønskede besøg, trusler til grov fysisk vold. **Moderne elektronisk udstyr som GPS og internet giver stalker muligheder for at få oplysninger om den udsatte.** Undersøgelsen beskriver de hyppigste overvågningsformer som fysisk forfølgelse ved eksempelvis at køre efter eller holde øje med den udsatte, mens en anden dansk undersøgelse, fremhæver opringninger eller sms'er som de mest udbredte stalkingtaktikker, efterfulgt af chikane på internettet (fx via facebook) og herefter e-mails eller breve (Jørgensen 2013, Johansen et al. 2013).

Litteraturen viser, at **28 pct. af de personer, der har været udsat for stalking, har været af én, de har haft en nær relation til**, mens 35 pct. enten ikke kender stalker eller ikke ved, om de kender vedkommende. De resterende 38 pct. er blevet stalket af en bekendt, fx én de har truffet kortvarigt eller en forhenværende ven. En af undersøgelse beskriver desuden, at de udsatte, som har en nær relation til eller er bekendt med stalker, oplevede flere grove stalkingtaktikker, end når stalker var ukendt (Jørgensen 2013, Johansen et al. 2013).

Et amerikansk studie af stalking blandt universitetsstuderende i et romantisk forhold viser, at 38 pct. havde oplevet minimum én stalkingtaktik fra deres partner i løbet af de sidste seks måneder. De mest almindelige stalkingtaktikker her var at ringe til sin partner på tidspunkter, de ikke ønsker at blive ringet til og overvåge sin partners adfærd og aktiviteter gennem sociale medier og at få information om sin partner, fx ved at læse deres sms beskeder eller tjekke deres mail, uden deres vidende. Undersøgelsen viste også, at der **overordnet set ikke var forskel på mænds og kvinders stalkingtaktikker** (Shoorey et al. 2015).

Der er ikke fundet nogen studier af høj evidens om i litteraturen om stalking med fokus på konkrete indsatser, metoder eller tilbud. I den danske undersøgelse "Stalking i Danmark" konkluderes det, at personer i undersøgelsen, som har været udsat for stalking, mener, at **tilbagevendende nationale kampanjer om stalking kan virke forebyggende**, fordi man via oplysning bliver bedre klædt på til at identificere stalkingadfærd og derved kan gribe ind tidligere, før stalking udvikler sig og kan give mere langvarige konsekvenser for den voldsudsatte. Derudover peger undersøgelsen på, at både de udsatte og fagpersoner på området mener, at der generelt er **behov for viden om, hvordan man genkender stalking og stalkere**. Dette for at myndigheder bliver i stand til genkende sager med stalking, som eksempel nævnes statsforvaltningen. Både fagpersoner og de personer, som udsættes for stalking, mener, i følge undersøgelsen, at stalkere bør blive mentalundersøgt, og at denne undersøgelse kan bruges aktivt til at tilrettelægge deres behandlingsindsats. De efterspørger også **hjælp fra telefonselskaber til at spærre for uønskede opkald** eller at gøre muligt at vise, hvem der ringer fra "hemmeligt nummer" (Johansen et al. 2013).

UDFORDRINGER OG LØSNINGER INDENFOR DE TRE VOLDSTYPER

Nedenfor ses en illustration af de udfordringer og mulige løsninger, der kan peges på med afsæt i den samlede litteratur om de tre voldstyper. Analysen baserer sig primært på den litteratur og de kildehenvisninger, som er fremlagt på de foregående sider, der beskriver hver af de tre voldstyper.

Nedenfor fremgår de **udfordringer**, som litteraturen peger på. Udfordringerne knytter sig til en eller flere af de tre beskrevne tendenser.

Negative sociale normer – bl.a. seksualisering af piger/kvinder – i studiemiljøer medvirker til øget seksuel vold.

Det bliver sværere både for unge og voksne at finde grænsen mellem at kommunikere via seksuelle hentydninger (sexting) og overskride den andens grænser og udøve digital seksuel vold.

De internationale studier viser også, at **digital vold** sker i højere og højere grad, da **mulighederne herfor har udvidet sig** i takt med den teknologiske udvikling, bl.a. oplever unge piger i højere grad at konflikter og chikane fra offline hverdagen udvides til online chikane på sociale netværk.

Det er sværere at bede om hjælp, hvis man udsættes for stalking end øvrige voldsformer, da **mange oplever ikke 'at blive taget seriøst'**. Samtidig oplever dem, som kender stalkeren i forvejen at blive udsat for grovere stalking-taktikker end dem, hvor stalkeren er en fremmed.

Stalking er **vanskelig at gribe ind overfor**, fx for politiet, hvis stalkeren anvender lovlige 'taktikker'. På samme vis kræver cyberstalking ofte også et indgående kendskab til it og teknologi, for at hjælpe den udsatte med at skærme sig selv.

Nedenfor fremgår de **løsninger**, som litteraturen peger på, kan bidrage til at løse udfordringerne. Løsningerne knytter sig til en eller flere af de udfordringer, der er beskrevet på venstre side.

Man kan med fordel have fokus på unge, inden de bliver seksuelt aktive, og eksempelvis prioritere at **undervise i hensigtsmæssig seksuel adfærd, sociale normer og grænsesætning** ved seksualundervisningen i folkeskoleregion. Med et særligt fokus på digitale mediers rolle.

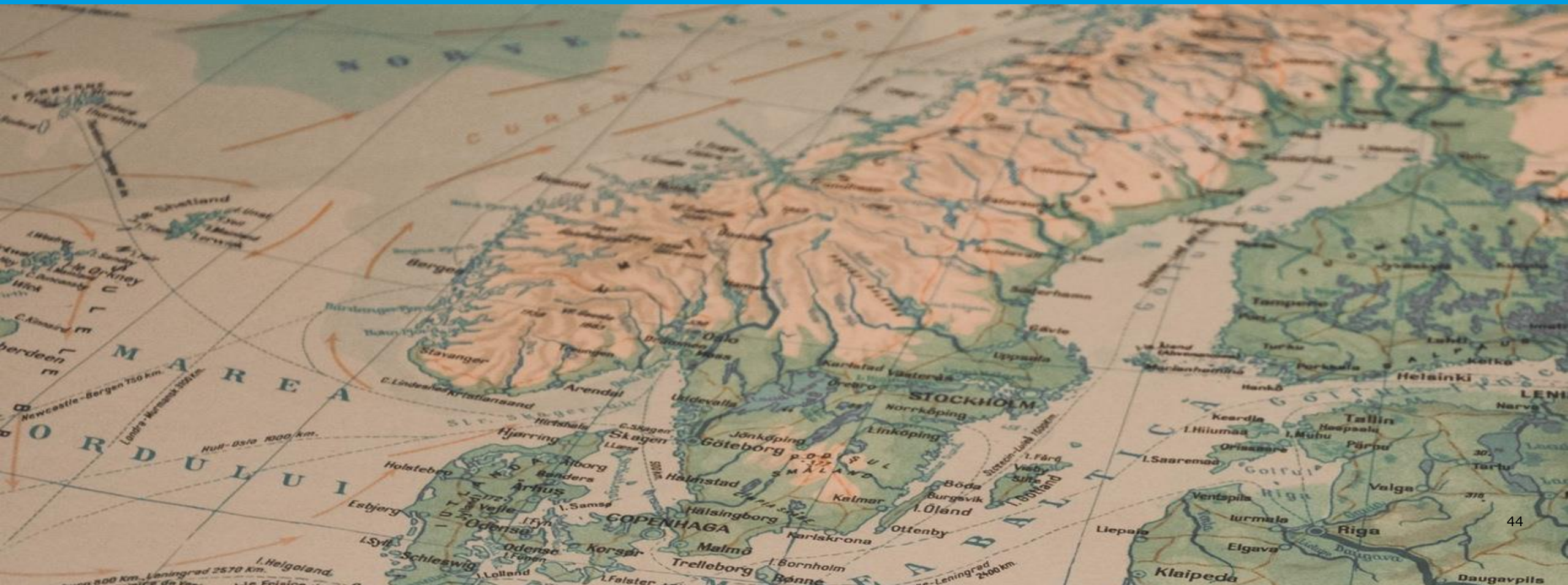
Det er vigtigt at **anerkende digital vold som en voldstype** og arbejde aktivt med at forebygge denne vold på linje med øvrige voldstyper, fx ved at indskrive digital vold i regeringers handlingsplaner for vold.

Et af de vigtigste midler til at bekæmpe stalking er at **oplyse befolkningen** om, at det er ulovligt på samme vis, som øvrige voldsformer kan være det.

Det fremhæves i et studie, at brug af **screeningsværktøjer** hos politi, stats- og socialforvaltninger, i sundhedsvæsenet og hos andre relevante myndigheder og organisationer gør det muligt at identificere indikatorer på stalking samt giver mulighed for at vurdere risikoen for fortsat stalking.

PRAKSISAFDÆKNING

På de følgende sider foretager vi en kort opsummering af de mest centrale pointer fra vores interviews med nøgleaktørerne i norden. Pointerne er opdelt i hhv. de tendenser på voldsområdet, som aktørerne fremhæver på tværs af de fire lande, og de fremtidige fokusområder som aktørerne fremhæver på tværs af landene.

INDLEDNING

Kvalitativ praksisafdækning

Vi har, foruden de seks indledende, eksplorative interviews, foretaget 19 interviews med nøgleaktører i hhv. Danmark, Norge, Sverige og Finland samt en desk research for at få et billede af tendenser og tilbud i nordisk praksis. Det er Rambølls konsulenter på de lokale kontorer i hhv. Norge og Sverige, der har gennemført interviewene i de pågældende lande, vha. en semistruktureret interviewguide, på de respektive modersmål for at mindske de sproglige barrierer for aktørerne. Det gør sig gældende for et enkelt af de finske interview, mens de restende to har været afholdt på engelsk. Aktørernes vidensindspil afspejler i videst mulige omfang det statslige niveau, myndighedsniveauet samt praktikerniveauet. Som bilag til rapporten findes en oversigt over interviewpersoner i de fire lande, ligesom at der findes en liste over den litteratur, som vi har anvendt i desk research.

Afdækningen af praksis er foretaget kvalitativt, og vi har derfor ikke et fuldt ud dækkende billede af praksis i de fire lande.

Derfor vil vi kort opsummere de hovedpointer, som aktørerne på tværs af interviewene fremhæver. Fokus er på følgende:

- Hvad der fremhæves i interviewene som nye eller relevante tendenser i nyere tid på området for vold i nære relationer.
- Hvilke fokusområder aktørerne ser på tværs af interviewene ifht. tilbud til forskellige målgrupper eller viden generelt om vold i nære relationer.

Pointerne skal ses som et indspil fra praksisfeltet ifht. den fremtidige indsats på området for vold i nære relationer.

Derudover anvender vi senere i rapporten viden fra interviewene, dels i vurderingen af overførbare til dansk konteskt af de virkningsfulde indsatser identificeret i studierne, dels til at give eksempler fra nordisk praksis.

Praksisafdækning

- Desk research om voldsområdet i norden
- 5 interviews med danske aktører
- 5 interviews med svenske aktører
- 6 interviews med norske aktører
- 3 interviews med finske aktører

- Respondenter er udvalgt med fokus på at belyse input fra det statslige niveau samt fra myndigheds- og praktikerniveauet.
- Desk research er foretaget med udgangspunkt i "snowballing"-metoden.

Pejlemærker for desk researchen:

- Nye initiativer eller trends (politisk, udviklingsmæssigt på området mv.)
- Nye tilbud som svar på en tendens, eller tilbud som er blevet relevante i nyere tid.
- Centrale aktører i indsatserne (krisecentre, NGOs, politi, kommuner m.fl.).

Fokus i interviewene:

- Målgruppen, som interviewperson arbejder med.
- Initiativer, tiltag, (og evt. behandling), som organisationen tilbyder.
- Type af vold, som interviewpersonen møder gennem sit arbejde.

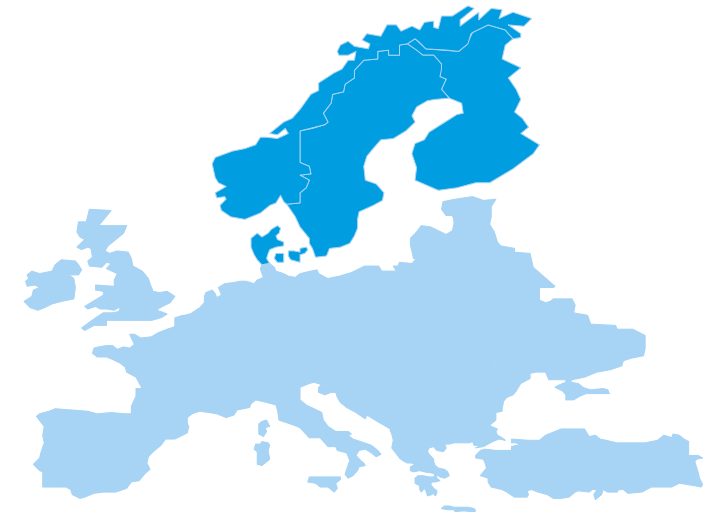
HOVEDFUND PÅ TVÆRS AF INTERVIEWS MED NØGLEAKTØRER I NORDEN

Tendenser på voldsområdet, som fremhæves på tværs af interviewene

- Der er stigende **fokus på voldsudøveren** i alle nordiske lande, og der er bred enighed om, at det er vigtigt at inkludere voldsudøveren i behandlingen, hvor det er muligt.
- I alle de nordiske lande er der en fælles forståelse af **volden som et komplekst fænomen**, og der er et stigende fokus på dynamikkerne i forholdet og **gensidig vold** (jf. Johnsson). Ift. voldsforståelsen er der kommet en mindre skarp opdeling mellem det at være voldsudsat eller voldsudøvende.
- På tværs af landene er der et fælles, begyndende fokus på at **aftabuisere**, at mænd også kan udsættes for vold, og mandekrisecentre oplever en stigende anvendelse og efterspørgsel.
- Der er stigende fokus på at undersøge baggrunden for voldsudøvelsen og derigennem opnå en mere **nuanceret forståelse af volden** og de mekanismer, bevæggrunde eller motiver, der fører til volden.
- Der er stort fokus på især **digital vold som en ny voldsform**, især blandt unge (fx ift. "hævnporno") men også i kombination med fx stalking, der således bliver **cyberstalking**.
- **Stalking** er en anden voldsform, der har fået stigende opmærksomhed især i Danmark i takt med oplysningskampagner og Dansk Stalking Centers bevillinger mv.
- På tværs af aktørerne er også fokus på at få mere viden om etniske minoriteter og **æresrelateret vold**, og på om der er særlige voldsformer, der gør sig gældende for denne målgruppe. Dette for at få en forståelse af, hvorvidt **indsatser skal være kultursensitive** og tage højde for kulturelle forhold.

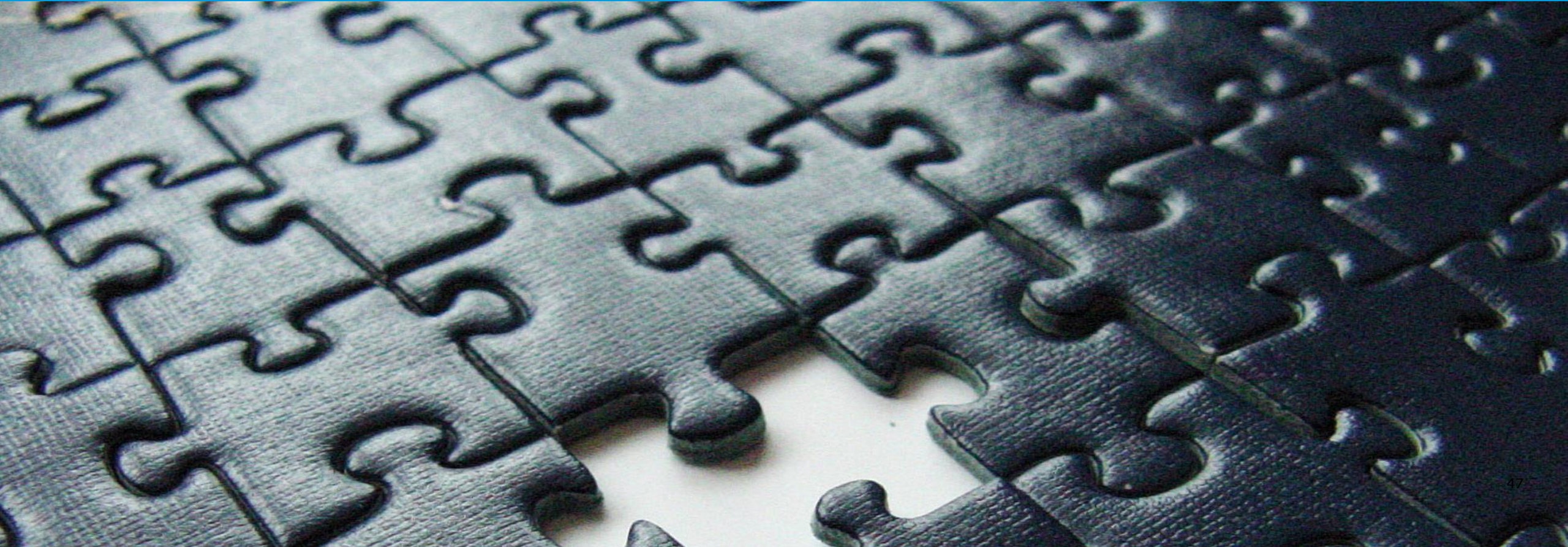
Fokusområder som fremhæves på tværs af interviewene:

- På tværs af alle nordiske lande efterspørges **mere viden om virkningsfulde indsatser** på voldsområdet – herunder både overfor voldsudsatte og voldsudøvere. Der er et ønske om at afprøve og evaluere metoder mere systematisk.
- På tværs af de danske interviews ses et stigende behov for at kunne **rådgive om digital vold**. Der er her behov for mere viden om, hvordan rådgivningen skal udformes, og hvordan konsekvenser af den teknologiske udvikling bedst håndteres, fx ift. hvordan man digitalt kan afskærme den voldsudsatte fra den voldsøvende.
- I takt med at stalking har fået mere bevågenhed, efterlyses **flere konkrete redskaber**, som politiet kan anvende til at understøtte, at stalking anerkendes som en voldsform på lige vilkår med øvrige former.

INSPIRERENDE PRAKSIS

I dette kapitel kobler vi litteraturen til praksis og ser på hvilke fokusområder og dertilhørende tilbud, vi kan lade os inspirere af i Danmark. Ved at koble litteratur og praksis kan vi give et overblik over inspirerende praksis ift. at bryde voldscirklen nationalt såvel som internationalt.

INSPIRERENDE PRAKSIS

I det følgende ser vi nærmere på fokusområder i de indsatser, som i litteraturen fremhæves som virkningsfulde. Dette afsæt benytter vi til at foretage en vurdering af, hvad man med fordel kan lade sig inspirere af i dansk praksis, og hvordan dette vurderes overførbart til dansk praksis. Vi benytter os af eksempler fra praksisafdækningen til at give et billede af, hvad vi allerede ser i Danmark og i Norden generelt.

Hvad er fokus i de indsatser, der fremhæves i litteraturen som virkningsfulde indenfor de to temaer; partnervold og kærestevold, og indenfor de tre voldstyper; seksuel vold, digital vold og stalking?

Her trækker vi viden om de virkningsfulde indsatser, som litteraturen fremhæver, og som vi tidligere har præsenteret. Vi benytter derfor litteraturen til at definere, hvad fokus for virkningsfulde indsatser til forskellige målgrupper bør være. Vi beskriver ikke de konkrete tilbud, metoder eller programmer, men refererer til det fokus som indsatserne har ifht. at forebygge vold og/eller hjælpe med at bryde voldscirklen.

Hvordan vurderer vi overførbarheden af fokus for de virkningsfulde indsatser?

Her ser vi nærmere på sammenhængen mellem litteratur og praksis mhp. at vurdere, hvordan vi kan overføre de fokusområder, som de virkningsfulde indsatser har til dansk kontekst. Vi foretager en vurdering af, i hvor høj grad dette fokus har været fremhævet som en efterspørgsel i interviewene med de danske nøgleaktører, om der er sammenhæng med den praksis, vi allerede ser i Danmark, og i hvor høj grad den kontekst, som indsatserne er implementeret i, tilsvarende den danske. Vores tilgang til vurdering af overførbare beskriver på næste side.

Hvilke eksempler kan fremhæves fra vores afdækning af praksis i Norden?

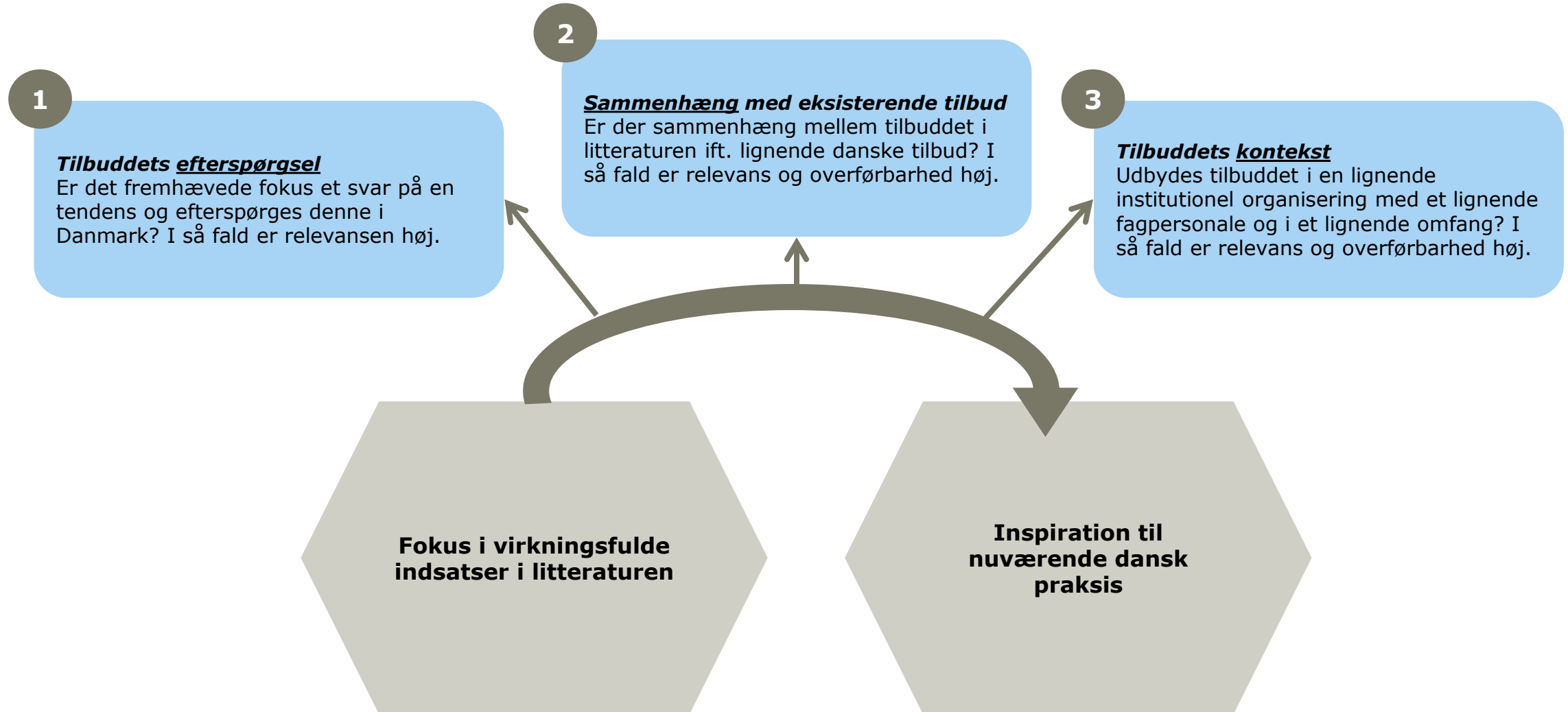
Som nævnt tidligere, er afdækningen af praksis i Norden foretaget kvalitativt via en række interviews med nøgleaktører på området, og giver således et indblik i – og ikke dækkende billede af – praksis.

Derfor anvender vi viden fra praksisafdækning til at give konkrete eksempler dér, hvor vi i praksis finder tilbud eller indsatser, der ligner de fokusområder, som litteraturen fremhæver som centrale for virkningsfulde indsatser. Derudover fremhæver vi, hvis praksis udtrykker/ikke udtrykker en efterspørgsel efter mere viden om det pågældende fokusområde.

SAMMENHÆNG MELLEM FUND I LITTERATUREN OG I PRAKSIS

Kriterier for vurdering af relevans og overførbarhed

For at vurdere hvordan fokusområder i de virkningsfulde indsatser fra litteraturen kan inspirere dansk praksis og overføres hertil, har vi opstillet nedenstående tre vurderingskriterier.

DE TO TEMAER PARTNERVOLD OG KÆRESTEVOLD

FOKUS I LITTERATUR	OVERFØRBARHED	EKSEMPLER FRA PRAKSISAFDÆKNINGEN
<p>Screening af voldstypen og dens indvirkning på psykisk trivsel</p> <p><i>Fokus på at screene voldstypen, så behandling målrettes den udsatte kvindes psykiske tilstand</i></p>	<p>I Danmark er der en høj grad af <u>efterspørgsel</u> efter redskaber til screening af volden, særligt mhp. at vurdere sikkerhed og risiko. Man anvender allerede screenings- og risikovurderingsredskaber i dansk kontekst, hvorfor <u>sammenhængen</u> mellem litteratur og praksis er høj, men i Danmark <u>efterspørges</u> flere virkningsfulde redskaber. Redskaberne anvendes på nogle danske krisecentre, men litteraturen foreslår også at bruge vurderingerne som behandling overfor voldsudøveren. Litteraturen om screening af voldstypen er primært international, hvorfor <u>konteksten</u> er anderledes end den danske, og screeningsredskaberne derfor ikke direkte overførbare, men bør tilpasses dansk kontekst.</p>	<p>Ifølge flere danske aktører, er man begyndt at anvende screenings – og sikkerhedsværktøjer ved en voldsudsat kvindes ankomst til krisecenter, for at sikre, at hun får den rette støtte og sikkerhed, mens hun er på centeret. Der er dog til stadighed behov for videreudvikling af disse redskaber, og behov for at overveje anvendelsen i andre sammenhænge end på krisecentre.</p> <p>Enkelte aktører oplever især, at der mangler et screeningsværktøj målrettet statsforvaltningen, som dermed hurtigere vil kunne gribe ind.</p> <p>I øjeblikket er man i udviklingsfasen af evidensbaserede risikovurderingsværktøjer hos politiet i forbindelse med vold i nære relationer og stalking. Værktøjet handler bl.a. om at vurdere risikoen for vold for at kunne iværksætte nogle nødvendige hjælpeværktøjer ift. den udsattes sårbarhedsfaktor og udøvers risikofaktor. Projektet skal forbedre politiets mulighed for at vurdere risiko.</p>
<p>Behov for flere tilbud målrettet den voldsudsatte mand</p> <p><i>Fokus på at etablere flere målrettede tilbud, da de nuværende tilbud ikke er tilstrækkelige ift. behovet.</i></p>	<p>Ingen af de internationale studier beskriver konkrete tilbud målrettet voldsudsatte mænd, dog er der en række gode erfaringer fra danske studier. I Danmark er der <u>efterspørgsel</u> efter flere tilbud målrettet den voldsudsatte mand, men i begrænset omfang, da det til stadighed er tabubelagt. <u>Sammenhængen</u> mellem litteratur og praksis er høj, men det tyder på at være en ny tendens, da litteraturen er begrænset. <u>Konteksten</u> er identisk, da litteraturen er dansk.</p>	<p>På tværs af landene er der et fælles, begyndende fokus på at aftabuisere, at mænd også kan udsættes for vold, og mandekrisecentre oplever en stigende anvendelse.</p> <p>I Danmark arbejder mandecentret med mænd, der oplever samlivsproblematikker og er i krise af forskellige årsager – ikke kun pga. partnervold. Der arbejdes allerede særskilt med voldsudsatte mænd på Mandecentret i et specifikt projekt under handlingsplanen, men opleves yderligere behov herfor.</p>
<p>Behov for flere tilbud målrettet den voldsudøvende kvinde</p> <p><i>Fokus på at etablere målrettede tilbud, da hovedparten af de nuværende tilbud ikke er tilstrækkelige ift. behovet.</i></p>	<p>Ingen af de internationale studier beskriver konkrete tilbud målrettet voldsudøvende kvinder. I Danmark er der stor <u>efterspørgsel</u> efter tilbud målrettet voldsudøvere generelt, men ikke nødvendigvis med særskilt fokus på kvinder. <u>Sammenhængen</u> mellem litteratur og praksis er begrænset, da (den internationale) litteratur bl.a. har fokus på behandling af vrede og aggression i en amerikansk <u>kontekst</u>. De enkelte indsatser i litteraturen fremstår ikke overførbare.</p>	<p>Der er stigende fokus på at undersøge baggrunden for voldsudøvelsen og derigennem opnå en mere nuanceret forståelse af volden og de mekanismer, bevæggrunde eller motiver, der fører til volden.</p> <p>Nogle aktører har et ønske om, at der iværksættes flere informationskampagner, da de kan understøtte en holdningsbearbejdelse hos den danske befolkning til en mere nuanceret forståelse af, hvem der udøver og udsættes for vold.</p> <p>Hos Dialog mod Vold arbejder man allerede med tilbud, der omfatter voldsudøvende kvinder, og man oplever en stigning i antallet af voldsudøvende kvinder, der henvender sig for at få støtte, da der er kommet fokus på, at en voldelig barndom kan resultere i, at man selv udøver vold senere i livet.</p>

FOKUS I LITTERATUR	OVERFØRBARHED	EKSEMPLER FRA PRAKSISAFDÆKNINGEN
<p>Behandling af vold og samtidigt misbrug</p> <p><i>I litteraturen fremhæves indsatser til behandling af voldsudøvende mænd med et samtidigt misbrug. Der er primært fokus på alkoholmisbrug og behandling gennem terapi og ved at motivere voldsudøveren til forandring.</i></p>	<p>I Danmark <u>efterspørger</u> aktørerne ikke eksplicit indsatser, der kan behandle en voldsudøver med et samtidigt misbrug, men der efterspørges virkningsfulde indsatser målrettet voldsudøveren generelt.</p> <p>Der lader desuden til at være en begrænset <u>sammenhæng</u> til eksisterende tilbud og terapiformer i Danmark med undtagelse af et fokus på den motiverende samtale. <u>Konteksten</u> for studierne om alkohol og vold er primært internationale, og fokusområdet fremstår ikke nødvendigvis direkte overførbart til dansk kontekst.</p>	<p>Ingen af aktørerne fremhæver specifikke indsatser med fokus på vold og samtidigt misbrug, men en stor del af den internationale litteratur har fokus på at det kan være relevant at arbejde med kombinationen. I flere af de inkluderede studier er der fokus på forholdet mellem mænds alkoholindtag og voldsudøvelse, og på hvordan alkohol kan blive en katalysator for både vrede og vold overfor mandens partner. Her fremhæves både kognitiv adfærdsterapi og den motiverende samtale som virkningsfulde metoder.</p> <p>Dialog mod vold i Danmark arbejder direkte med at motivere både mandlige og kvindelige voldsudøvere til forandring, og hovedparten af de danske øvrige aktører understreger et behov for at udvikle tilbud til voldsudøveren, da de oplever det både relevant og virkningsfuldt at arbejde direkte med voldsudøveren – gerne i samspil med den voldsudsatte.</p>
<p>Kultursensitive tilbud</p> <p><i>Forskningen tager højde for etnicitet og kulturelle forhold hos volds-udøvende mænd, som kan være relevante at være opmærksom på i behandlingen for at sikre, at magtforhold ikke forstærkes yderligere.</i></p>	<p>Der er en høj grad af <u>efterspørgsel</u> efter viden både om kulturelle forholds betydning ift. vold og viden om tilbud til etniske minoritetsgrupper. Der er et ønske om at kunne tilpasse de konkrete tilbud til den særegne kultur, og i Danmark har man allerede rig erfaring og viden om fx æresrelateret vold, hvorfor <u>sammenhængen</u> er høj. <u>Konteksten</u> for de tilbud, der fremhæves i litteraturen, er markant anderledes og det samme gælder målgruppens behov.</p>	<p>I interviewene på tværs af de nordiske lande har der været et fokus på etniske minoriteter og æresrelateret vold, og om der er særlige voldsformer, der gør sig gældende for denne målgruppe. Dette for at få en forståelse af, hvorvidt indsatser skal tage højde for kulturelle forhold, og hvilken betydning de kulturelle forhold har.</p> <p>De fleste aktører fremhæver netop et behov for at arbejde med de særegne kulturer og de kønsdynamikker og magtforhold, der gør sig gældende i familier med etnisk minoritetsbaggrund i Danmark.</p>

FOKUS I LITTERATUR	OVERFØRBARHED	EKSEMPLER FRA PRAKSISAFDÆKNINGEN
<p>Forebyggelse af vold gennem vidensopbygning og holdningsbearbejdelse</p> <p><i>Der er fokus på at oplyse og øge viden om sunde kæreste-forhold og relationer generelt mellem unge mænd og kvinder. Derudover at holdningsbearbejde i miljøer, hvor der ses en uhensigtsmæssig retorik og adfærd hos unge mænd ift. unge kvinder.</i></p>	<p>Der <u>efterspørges</u> inspiration til flere virkningsfulde indsatser til ungegruppen. I Danmark har man afprøvet kampagner med fokus på at oplyse om vold hos unge, og fagpersoner arbejder allerede delvist med at undervise i sociale normer og hensigtsmæssig adfærd, fx i relation til digitale medier, hvorfor <u>sammenhængen</u> mellem fokus i litteraturen og dansk praksis er stor.</p> <p>Litteraturen om virkningsfulde indsatser er primært international, hvorfor <u>konteksten</u> ikke er lig den danske. Særligt ses det ift. de maskulinitetsforståelser, som den internationale litteratur skitserer, og som vi ikke i samme omfang ser i dansk kontekst. Derfor bør indsatser med fokus på at holdningsbearbejde de unge mænd tilpasses den retorik og de forståelser af forholdet mellem unge mænd og kvinder, som hersker i Danmark.</p>	<p>Kærestevold er en tendens, der fylder meget for de danske praktikere, og her er både iværksat kampagner, temadage mv. for at forebygge at volden allerede starter i kæresteforhold i teenageårene.</p> <p>Enkelte aktører har erfaring med undervisning af unge ift. især digital vold, om end her udtrykkes et stort behov for udvikling af materialer mv., da de unges opfattelser af hvordan fx digitale medier anvendes, er yderst varierende, hvilket bekymrer enkelte aktører ift. potentielle fremtidige tilfælde af kærestevold i forskellige former.</p> <p>Flere danske aktører efterspørger øget oplysningsfokus ift. både befolkningen såvel som fagpersonaler for at styrke forebyggelsen af vold i Danmark. I Norge understøtter man denne forebyggelse ved at udarbejde og lancere "talekort" og "hjælpebrochurer", der kan give fagpersonalet redskaber til dialog og befolkningen viden om, hvor de kan henvende sig ved forekomst af vold. Både sammenhæng og kontekst er således høj, da oplysningsmaterialerne kan anvendes i samme miljøer og over for samme målgrupper i Danmark som i Norge</p>

DE TRE VOLDSTYPER

VOLDSTYPE	OVERFØRBARHED	EKSEMPLER FRA PRAKSISAFDÆKNINGEN
<p>Seksuel vold</p> <p><i>Litteraturen fremhæver, at man med fordel kan have fokus på unge, inden de bliver seksuelt aktive, og eksempelvis prioritere at undervise i hensigtsmæssig seksuel adfærd, sociale normer og grænsesætning ved seksualundervisningen, med et særligt fokus på digitale mediers rolle.</i></p>	<p>Der <u>efterspørges</u> ikke i særlig udbredt grad viden om seksuel vold i dansk sammenhæng, men viden om seksuel vold udøvet via digitale midler. Der er stigende opmærksomhed på sund adfærd på sociale medier og grænsesætning, hvorfor der umiddelbart er god <u>sammenhæng</u> mellem fundene i litteraturen og praksis. Der findes både litteratur af international og nordisk karakter, som behandler seksuel vold. De studier, der omhandler konkrete indsatser eller metoder til forebyggelse af seksuel vold, er alle internationale og <u>konteksten</u> er derfor en anden end den danske. Dog foregår indsatserne i skoleklasser, og udføres af lærerne selv, hvilket er en genkendelig kontekst.</p>	<p>Seksuel vold er ikke et nyt fænomen, men det fremhæves, at aktørerne mangler viden om rådgivning, håndtering af og oplysning om seksuel vold udøvet digitalt, særligt blandt de unge. En del aktører fremhæver "hævnporno" som et tema, de har fået øget opmærksom på. Enkelte aktører har erfaring med undervisning af unge ift. især digital vold, om end der her udtrykkes et stort behov for udvikling af materialer mv.. Enkelte aktører udtrykker bekymring over de unges opfattelser af, hvordan digitale medier anvendes, og frygter potentielle fremtidige tilfælde af kærestevold i forskellige former.</p>
<p>Digital vold</p> <p><i>Det fremhæves som relevant at anerkende digital vold som en voldstype og arbejde aktivt med at forebygge på linje med øvrige voldstyper.</i></p>	<p>I Danmark <u>efterspørges</u> viden om metoder til at arbejde med forebyggelse af u hensigtsmæssig brug af digitale midler til at udøve seksuel vold eller stalking. Man arbejder allerede delvist med at undervise i sociale normer og hensigtsmæssig adfærd i relation til fx digitale medier, hvorfor <u>sammenhængen</u> til dansk praksis er stor. Der findes en begrænset mængde nordisk litteratur om digital vold, ligesom der heller ikke ses studier, der omhandler indsatser eller metoder med fokus på at forebygge den digitale vold. Derfor er det ikke muligt at vurdere, hvorvidt <u>konteksten</u> for indsatserne er sammenlignelig med den danske.</p>	<p>På tværs af de danske interviews ses et stigende behov for at kunne rådgive om digital vold. Der er behov for mere viden om, hvordan rådgivningen skal udformes, og hvordan konsekvenser af den digitale udvikling bedst håndteres, fx ift. hvordan man digitalt kan afskærme den voldsudsatte fra den voldsøvende. Som beskrevet ovenfor, har enkelte aktører erfaring med undervisning af unge ift. især digital vold, men der er behov for udvikling af materialer mv. I Sverige har man bl.a. etableret metodematerialer, der har fokus på kønsroller og diskurser, som man kan lade sig inspirere af i dansk uddannelseskontekst.</p>
<p>Stalking</p> <p><i>Oplysning fremhæves som en måde at gøre opmærksom på, at det er ulovligt at stalke.</i></p> <p><i>Der er identificeret et forslag om at indføre et screeningsværktøj til politi, stats- og socialforvaltninger, sundhedsvæsenet og andre relevante myndigheder og organisationer, der gør det muligt at identificere indikatorer på stalking samt giver mulighed for at vurdere risikoen for fortsat stalking.</i></p>	<p>I Danmark <u>efterspørges</u> i høj grad større inddragelse og handling fra politiets side ift. især stalking såvel som øvrige voldsproblematikker. På nuværende tidspunkt udvikles risikoværktøjer hos politiet, og der er således allerede en række tiltag i gang hos politiet med fokus på vold, hvorfor <u>sammenhængen</u> er relativt høj. De fokuspunkter, der fremhæves i litteraturen vedr. oplysning om stalking er identificeret i et dansk studie, og <u>konteksten</u> er derfor fuldt ud sammenlignelig.</p>	<p>Stalking er en voldsform, der har fået stigende opmærksomhed især i Danmark i takt med oplysningskampagner og Dansk Stalking Centers bevillinger mv. I takt med at stalking har fået mere bevågenhed, efterlyses flere konkrete redskaber, som politiet kan anvende til at understøtte, at stalking anerkendes som en voldsform på lige vilkår med øvrige former. Hovedparten af aktørerne oplever, at stalking i højere grad anerkendes som en form for vold, og Dansk Stalking Center oplever, at antallet af henvendelser stiger. En stor del af aktørerne understreger, hvor vigtig især juridisk rådgivning kan være for både den voldsudsatte og voldsudøveren. Dog oplever enkelte aktører, at det bliver mere og mere vanskeligt at rådgive ift. stalking via digitale medier, da fagpersonerne mangler viden om de teknologiske muligheder for at udøve vold og forebygge denne.</p>

ANBEFALINGER TIL FREMADRETTEDE FOKUSOMRÅDER

I dette kapitel fremhæves de anbefalinger til fokusområder, som udledes med afsæt i litteraturkortlægningen og praksisafdækningen.

ANBEFALINGER TIL FREMADRETTEDE FOKUSOMRÅDER

Fokusområder som kan udledes på tværs af litteraturen ifht. partnervold og kærestevold:

- **Screening af voldstypen og dens indvirkning på psykisk trivsel:** Fokus på at screene voldstypen, så behandling målrettes den udsatte kvindes psykiske tilstand
- **Behov for flere tilbud målrettet den voldsudsatte mand:** Fokus på at etablere flere målrettede tilbud, da de nuværende tilbud ikke er tilstrækkelige ift. det nuværende behov.
- **Behov for flere tilbud målrettet den voldsudøvende kvinde:** Fokus på at etablere målrettede tilbud, da de nuværende tilbud ikke er tilstrækkelige ift. det nuværende behov.
- **Behandling af vold og samtidigt misbrug:** I litteraturen fremhæves indsatser til behandling af voldsudøvende mænd med et samtidigt misbrug. Der er primært fokus på alkoholmisbrug og behandling gennem terapi og ved at motivere voldsudøveren til forandring.
- **Kultursensitive tilbud:** Forskningen tager højde for etnicitet og kulturelle forhold hos voldsudøvende mænd, som kan være relevante at være opmærksom på i behandlingen for at sikre, at magtforhold ikke forstærkes yderligere.
- **Forebyggelse af vold gennem vidensopbygning og holdningsbearbejdelse:** Fokus er på at oplyse og øge viden om sunde kæresteforhold og relationer generelt mellem unge mænd og kvinder. Derudover er fokus på at holdningsbearbejde i miljøer, hvor der ses en uhensigtsmæssig retorik og adfærd hos unge mænd ifht. unge kvinder.

Fokusområder som kan udledes på tværs af litteraturen ifht. de tre voldstyper:

- **Seksuel vold:** Litteraturen fremhæver, at man med fordel kan have fokus på unge, inden de bliver seksuelt aktive, og eksempelvis prioritere at undervise i hensigtsmæssig seksuel adfærd, sociale normer og grænsesætning ved seksualundervisningen, med et særligt fokus på digitale mediers rolle.
- **Digital vold:** Det fremhæves som relevant at anerkende digital vold som en voldstype og arbejde aktivt med at forebygge på linje med øvrige voldstyper.
- **Stalking:** Oplysning fremhæves som en måde at gøre opmærksom på, at det er ulovligt at stalke. Brug af **screeningsværktøjer** hos politi, stats- og socialforvaltninger, i sundhedsvæsenet og hos andre relevante myndigheder og organisationer kan gøre det muligt at identificere indikatorer på stalking samt giver mulighed for at vurdere risikoen for fortsat stalking.

ANBEFALINGER TIL FREMADRETTEDE FOKUSOMRÅDER

Fokusområder som fremhæves af aktørerne på tværs af interviewene:

- På tværs af alle nordiske lande efterspørges **mere viden om virkningsfulde indsatser** på voldsområdet – herunder både overfor voldsudsatte og voldsudøvere. Der er et ønske om at afprøve og evaluere metoder mere systematisk.
- Størstedelen af de nordiske aktører efterspørger mere **viden om den voldsudsatte mand og den voldsudøvende kvinde**, og mangler tilbud, der er målrettet målgrupperne hver især. Selvom der er kommet øget fokus på voldsudsatte mænd, opleves det til stadighed tabubelagt og mændene er vanskelige at opspore og yde støtte til.
- Samtlige danske aktører og et stort udsnit af de øvrige nordiske aktører fremhæver **gensidig vold**, som en voldstype, der er kommet stigende opmærksomhed på. Dog efterlyser aktørerne konkrete tilbud, og herunder især screeningsværktøjer, der kan kortlægge hvilken parforholdsdynamik, der er tale om.
- På tværs af de danske interviews ses et stigende behov for at kunne **rådgive om digital vold**. Der er behov for mere viden om, hvordan rådgivningen skal udformes, og hvordan konsekvenser af den teknologiske udvikling bedst håndteres, fx ift. hvordan man digitalt kan afskærme den voldsudsatte fra den voldsudøvende.
- I takt med at stalking har fået mere bevågenhed, efterlyses **flere konkrete redskaber**, som politiet kan anvende til at understøtte, at stalking anerkendes som en voldsform på lige vilkår med øvrige former.

OVERSIGT OVER BILAGSMATERIALER

Til rapporten er vedlagt følgende bilagsmaterialer:

- **En liste over litteratur, som er anvendt i kortlægningen af litteraturen på området for vold i nære relationer fra 2013-2016.**
- **En liste over litteratur identificeret via desk research, som danner et billede af tendenser og tilbud i nordisk praksis.**
- **En liste over de personer, vi har foretaget interview med, både indledningsvist og som en del af den kvalitative afdækning af praksis i Norden.**

Som et led i at kvalificere kortlægningens resultater og konklusioner har Rambøll afholdt en workshop med deltagelse af en række aktører på området. Her præsenterede Rambøll resultaterne af kortlægningen og faciliterede en fælles drøftelse. Foruden Rambøll og Ligestillingsafdelingen u/ Minister for Ligestilling deltog følgende aktører:

- Bryd Tavsheden
- Danner
- Dialog mod Vold
- Mary Fonden
- Mødrehjælpen